

Procjena počinitelja kaznenih djela osuđenih na kaznu zatvora u funkciji tretmana - postupci i procedure

Rebrek, Lora

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:125332>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-03**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitaciji fakultet

Diplomski rad

Procjena počinitelja kaznenih djela osuđenih na kaznu zatvora u funkciji tretmana
– postupci i procedure

Lora Rebrek

Zagreb, lipanj, 2021.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitaciji fakultet

Diplomski rad

Procjena počinitelja kaznenih djela osuđenih na kaznu zatvora u funkciji tretmana
– postupci i procedure

Lora Rebrek

Mentorica: Prof.dr.sc. Ljiljana Mikšaj-Todorović

Zagreb, lipanj, 2021.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad „Procjena počinitelja kaznenih djela osuđenih na kaznu zatvora u funkciji tretmana – postupci i procedure“ i da sam njegov autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Lora Rebrek

Mjesto i datum: Zagreb, 11. lipnja 2021.

SAŽETAK

Naslov rada: Procjena počinitelja kaznenih djela osuđenih na kaznu zatvora u funkciji tretmana – postupci i procedure

Studentica: Lora Rebrek

Mentorica: Prof.dr.sc. Ljiljana Mikšaj-Todorović

Program/modul: Socijalna pedagogija/odrasli

Prije samog početka izdržavanja kazne zatvora, jedan od najvažnijih postupaka prema osuđenim osobama je cjelovita procjena u svrhu individualizacije, daljnje klasifikacije zatvorenika i primjene tretmanskih intervencija. Svrha rada je opis procedura procjene zatvorenika u svijetu, s naglaskom na Republiku Hrvatsku, te na temelju njihove usporedbe predložiti izmjene i/ili poboljšanja u radu Centra za dijagnostiku uz naglašavanje uloge socijalnog pedagoga pomoću kvalitativne analize sadržaja. S obzirom na navedeno, ciljevi ovog rada su dati pregled procedura i postupaka procjene zatvorenika u svijetu i Republici Hrvatskoj te načiniti poredbu istih te dati prijedlog za poboljšanje rada Centra.

U radu su opisani postupci i procedure procjene zatvorenika u Srbiji, Češkoj, Norveškoj, Engleskoj i Walesu, Japanu, Kanadi, Sjedinjenim Američkim Državama (Ohio) i Australiji (Tasmania) te u Republici Hrvatskoj. Svaka država preuzela je ili formirala sustav procjene u skladu s postojećim zakonskim odredbama i sociokulturalnim čimbenicima, a procjene najčešće imaju za cilj klasifikaciju zatvorenika u odgovarajuća kaznena tijela s obzirom na stupanj rizika. U Republici Hrvatskoj provodi se cjelovita dijagnostika zatvorenika prije početka izdržavanja kazne zatvora od strane multidisciplinarnog tima stručnjaka. Centralizirana procjena obavlja se u Centru za dijagnostiku u Zagrebu te obuhvaća medicinsku, socijalnu, psihološku, pedagošku i kriminološku obradu zatvorenika.

Autorica smatra da postojeća dijagnostika zatvorenika u Hrvatskoj, uvažavajući njezine prednosti, ipak pokazuje neke nedostatke. U usporedbi s drugim zemljama, potrebno je usmjeriti napore prema potpunoj implementaciji sustava ZPIS kao i suvremenih alata za procjenu koje je potrebno prilagoditi pravnom i sociokulturalnom okruženju, uvesti alate za procjenu žena i maloljetnika, ističe se i potreba za zapošljavanjem većeg broja stručnjaka i prepoznavanjem kompetencija socijalnih pedagoga u postupku procjene osuđenih osoba. Navedeno bi u znatnoj mjeri doprinijelo kvalitetnijoj izradi profila zatvorenika i planiranju mjera koje će se poduzimati prema zatvoreniku te efikasnijim radom stručnjaka i točnijim podacima.

Ključne riječi: kazna zatvora, procjena, dijagnostika, Centar za dijagnostiku

SUMMARY

Assessment of perpetrators of criminal offenses sentenced to imprisonment in function treatment – processes and procedures

Student: Lora Rebrek

Mentor: Prof.dr.sc. Ljiljana Mikšaj-Todorović

Program/module: Social Pedagogy/Adults

Prior to the commencement of imprisonment, one of the most important procedures for convicted persons is a comprehensive assessment for the purpose of individualization, further classification of prisoners and the application of treatment interventions. The aim of this paper is to describe procedures for assessing prisoners in the world, with the emphasis on the Republic of Croatia, and based on their comparison to propose changes and / or improvements in the work of the Diagnostic Centre with emphasis on the role of social pedagogue through qualitative content analysis. Given the above, the objectives of this paper are to provide an overview of procedures for the assessment of prisoners in the world and in the Republic of Croatia, to make a comparison of them, and to make a proposal which would improve the work of the Centre.

This paper describes the processes and procedures for the assessment of prisoners in Serbia, the Czech Republic, Norway, England and Wales, Japan, Canada, the United States of America (Ohio) and Australia (Tasmania), and in the Republic of Croatia. Each state has taken over or established an assessment system in accordance with existing legal provisions and socio-cultural factors, while assessments most often aim to classify prisoners into appropriate Prosecution authorities according to the degree of risk. In the Republic of Croatia, a comprehensive diagnosis of prisoners is carried out before they start serving a prison sentence by a multidisciplinary team of experts. The centralized assessment is performed at the Diagnostic Centre in Zagreb and includes medical, social, psychological, pedagogical and criminological treatment of prisoners.

The author believes that the existing prisoner diagnostics in the Republic of Croatia, taking into account its advantages, still shows some shortcomings. Compared to the other countries, efforts need to be aimed towards the full implementation of the ZPIS system as well as towards the implementation of modern assessment tools that need to be adapted to the legal and sociocultural environment. Furthermore, it is also of utmost importance to introduce tools for assessing women and minors, and there is also a need for employment of more professionals as well as the necessity for the recognition of competences of social pedagogue in the process of assessing convicted persons. This would significantly contribute to a better development of the prisoner profiles, to the planning of measures which are to be taken against the prisoners, and the work of experts would be more efficient and the data would be more accurate.

Key words: imprisonment, assessment, diagnostic, Diagnostic centre

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. CILJEVI RADA I METODOLOGIJA	8
3. KAZNA ZATVORA U REPUBLICI HRVATSKOJ	9
3.1. Kazna zatvora kod punoljetnih počinitelja	9
3.1.1. Kaznena tijela – kaznionice i zatvori.....	11
3.2. Kazna maloljetničkog zatvora	12
4. CENTAR ZA DIJAGNOSTIKU U ZAGREBU	14
4.1. Organizacija rada i kadrovsko ustrojstvo	15
4.1.1. Odjel za prijam i maticu zatvorenika.....	16
4.1.2. Odjel za dijagnostiku	17
5. PROFESIONALNE KOMPETENCIJE SOCIJALNIH PEDAGOGA	19
6. PROCEDURE I POSTUPCI PROCJENE ZATVORENIKA U SVIJETU	21
6.1. Srbija	21
6.1.1. Kazna zatvora i zatvorski sustav	21
6.1.2. Procedure i postupci procjene zatvorenika	21
6.2. Češka	23
6.2.1. Kazna zatvora i zatvorski sustav	23
6.2.2. Procedure i postupci procjene zatvorenika	24
6.3. Norveška	25
6.3.1. Kazna zatvora i zatvorski sustav	25
6.3.2. Procedure i postupci procjene zatvorenika	26
6.4. Ujedinjeno Kraljevstvo – Engleska i Wales	27
6.4.1. Kazna zatvora i zatvorski sustav	27
6.4.2. Procedure i postupci procjene zatvorenika	27

6.5. Japan	29
6.5.1. Kazna zatvora i zatvorski sustav	29
6.5.2. Procedure i postupci procjene zatvorenika	30
6.6. Kanada	32
6.6.1. Kazna zatvora i zatvorski sustav	32
6.6.2. Procedure i postupci procjene zatvorenika	32
6.7. Sjedinjene Američke Države – Ohio	36
6.7.1. Kazna zatvora i zatvorski sustav	36
6.7.2. Procedure i postupci procjene zatvorenika	36
6.8. Australija – Tasmania	40
6.8.1. Kazna zatvora i zatvorski sustav	40
6.8.2. Procedure i postupci procjene zatvorenika	41
7. PROCEDURE I POSTUPCI PROCJENE ZATVORENIKA U REPUBLICI HRVATSKOJ	42
8. USPOREDBA PROCEDURA U SVIJETU I U REPUBLICI HRVATSKOJ I PRIJEDLOG ZA POBOLJŠANJE RADA CENTRA ZA DIJAGNOSTIKU	49
9. ZAKLJUČAK	55
10. LITERATURA	56

1. UVOD

Svrha ovog preglednog rada je opisati procedure i postupke procjene zatvorenika u Republici Hrvatskoj i u svijetu, te načiniti poredbu hrvatske, europske i svjetske prakse. U radu su opisani načini obrade i procjene zatvorenika u Srbiji, Češkoj, Norveškoj, Engleskoj i Walesu, Japanu, Kanadi, Sjedinjenim Američkim Državama (Ohio) i Australiji (Tasmania). Nakon inozemnih praksi, opisan je i postupak procjene u Centru za dijagnostiku u Zagrebu. Zaključno, navedeni su prijedlozi za poboljšanje rada Centra za dijagnostiku i postupka procjene zatvorenika s obzirom na primjere dobre prakse u svijetu i postojeće literature.

O načinu izvršavanja kazne zatvora počelo se više raspravljati tek kada je lišenje slobode postalo dominantan oblik kazne i dobilo prednost pred drugim oblicima kažnjavanja. Hrvatski zatvorski sustav rehabilitacijski je orijentiran (Rajić, 2017), s obzirom da je u samom Zakonu navedeno da je glavna svrha izvršavanja kazne zatvora osposobljavanje osobe za život na slobodi u skladu s pravilima i zakonom, uz čovječno postupanje i poštovanje dostojanstva osobe (ZIKZ, NN 14/21). U posljednja tri desetljeća razvijene zatvorske i probacijske službe posvećivale su veliku pozornost alatima za procjenu rizika i potreba koji predviđaju vjerojatnost ponovnog počinjenja kaznenog djela. To nije rezultiralo samo preciznijom procjenom počinitelja, već i pouzdanijim odabirom učinkovitih intervencija koje pomažu u smanjenju recidiva i zadovoljavanju potreba. Razvijeni zatvorski i probacijski sustavi u posljednje vrijeme sve više usmjeravaju pažnju na potonji aspekt. Svjesni su svog dijela odgovornosti za potencijalno ponovno činjenje kaznenih djela, te su u tu svrhu razvijene brojne intervencije kako bi zaštititi javnost, ne samo u vrijeme dok počinitelj služi zatvorsku kaznu, već i nakon što je počinitelj pušten na slobodu. Za rad s počiniteljima potrebno je imati dovoljno informacija o samoj osobi, pa iz tog razloga, svakoj intervenciji s počiniteljem mora nužno prethoditi sustavna i cjelovita procjena (Jiricka i sur., 2014).

Povijesno gledano (UNODC, 2020), pojedinci su bili kažnjavani zatvorom, a malo računa se vodilo o razdvajanju zatvorenika, a kamoli o njihovoj klasifikaciji i procjeni. Prvi koraci u toj promjeni bili su razdvajanje osnovnih kategorija zatvorenika (npr. muškaraca od žena, odraslih od djece i slično). Noviji pristupi u klasificiranju zatvorenika, usmjereni na identificiranje različitih skupina zatvorenika prvenstveno na temelju njihovih sigurnosnih rizika, postali su uobičajeniji. Iako je procjena zatvorenika iz sigurnosnih razloga i dalje primarna namjera mnogih

klasifikacijskih režima, posljednjih desetljeća rehabilitacija i reintegracija zatvorenika također su postali bitan aspekt postupka procjene. Povećani fokus na rehabilitaciju također je naglasio važnost redovitih ponovnih procjena zbog saznanja da rizici i potrebe zatvorenika nisu statički i da se na njih može utjecati intervencijama. Kaznena tijela moraju razumjeti osobe koje im dolaze na izdržavanje kazne zatvora. Procjena i klasifikacija glavne su tehnike na koje se takve institucije oslanjaju kako bi opisale, razumjele, liječile i imenovale svoje klijente. Standardna minimalna pravila za postupanje sa zatvorenicima, točnije pravilo 94 navodi kako se za svakog zatvorenika pojedinačno izrađuje program nakon proučavanja ličnosti u skladu sa stečenim znanjem o njegovim individualnim potrebama, sposobnostima i mogućnostima.

Nekoć su mnogi sustavi izvršavanja kazne zatvora imali zasebne ustanove koje su služile prijemu zatvorenika, ispitivanju ličnosti, definiranju programa izvršavanja kazne zatvora i za odabir najadekvatnije penalne ustanove (Knežević, 2008). Dva osnovna modela tih ustanova prema Klaiću su (1987; prema Knežević, 2008):

- Model „trijaže“: riječ je o brzom procjeni zatvorenika s naglaskom na sigurnosne elemente. Obavlja se najčešće pregled zatvorenika, identifikacija, fotografiranje, daktiloskopiranje, zdravstveni pregledi, osnovno ispitivanje ličnosti zatvorenika. Zatvorenik u ustanovi ostaje u prosjeku oko tjedan dana nakon čega se donosi odluka o izboru kaznenog tijela.
- Model „prijemnog odjela“: obavlja se puno kompleksnija procjena i započinje se tretman zatvorenika koji će trajati do kraja kazne zatvora od strane stručnjaka različitih specijalnosti. Osobe mogu boraviti u ustanovi do tri mjeseca, a uz navedene postupke koji se obavljaju u trijaži prikupljaju se i drugi bitni podaci.

U drugoj polovici 20. stoljeća, u razvijenim zemljama, vjerojatno nije bilo pravosudnog ili zatvorskog sustava koji se nije bavio procjenom i klasifikacijom počinitelja (Jiricka i sur., 2014). Bonta (2002) opisuje razvoj četiri generacija alata za procjenu. Prva generacija alata za procjenu bile su kliničke prosudbe temeljene na polustrukturiranim intervjuima. Bonta smatra da je ova procjena netočna i nepouzdana, pa je iz tog razloga 1980-ih došlo do druge generacije alata koji su počeli isticati statičke čimbenike, odnosno one koji se ne mogu mijenjati: dob, spol, početak kriminalne karijere, broj osuda i druge značajke tipične za kriminalno ponašanje. Ovaj je model pokazao veću prediktivnu valjanost, no nije uspio spojiti kriminogene čimbenike s intervencijom koja bi dovela do rehabilitacije počinitelja. Devedesete su donijele alate koji kombiniraju statičke

i dinamičke čimbenike koji su se temeljili na pretpostavci da je potrebno znati rizike počinitelja i kriminogene potrebe kako bi se mogao utvrditi rizik od ponovnog počinjenja djela i kako bi se mogla odabrati prikladna intervencija. Iako neki od alata treće generacije zbrajaju stavke kako bi se postigle brojčane ocjene rizika, drugi pristupi, temeljeni na strukturiranim profesionalnim prosudbama, uključuju podatke o čimbenicima rizika utemeljene na dokazima i stručno tumačenje ozbiljnosti, učestalosti ili trajanje tih čimbenika rizika te što je potrebno učiniti da bi se promijenili. Krajem devedesetih pojavili su se alati koji uzimaju u obzir duljinu i intenzitet predložene intervencije te koliko je ona u skladu s ozbiljnošću rizika i potreba. To omogućuje osmišljavanje intervencija za pojedine počinitelje i istovremeno predviđanje njihovog budućeg ponašanja. Stoga neki autori upravljanje slučajem (*case management*) smatraju sastavnim dijelom alata četvrte generacije (Andrews, Bonta i Wormith, 2006).

Na području procjene rizika i potreba najviše se postignulo razvojem dva instrumenta: LSI-R (*Level of Service Inventory – Revised*) i YLS/CMI (*Youth Level of Service / Case Management Inventory*) (Ricijaš, 2006). LSI-R je široko primjenjivan instrument procjene rizika i potreba odraslih počinitelja. Instrument ispituje kriminalnu povijest počinitelja, zaposlenje i obrazovanje, financije, obitelj, smještaj, slobodno vrijeme i druženje, ovisnosti, emocionalno stanje osobe te stavove (Buđenovac i Mikšaj-Todorović, 2000). YLS/CMI je adaptacija LSI-R za potrebe procjene maloljetnih počinitelja u dobi od 12 do 18 godina. Primjenom se prikupljaju podaci o statičkim i dinamičkim čimbenicima rizika kao što su obitelj, vršnjaci, povijest delinkvencije, stavovi, obrazovanje, ovisnosti, slobodno vrijeme i ostale relevantne informacije koje su bitne za kreiranje plana vođenja slučaja (Hoge i Andrews, 2002; prema Ricijaš, 2006).

Podaci National Institute of Corrections (2021) govore o raznolikosti instrumenata za procjenu počinitelja kaznenih djela diljem Sjedinjenih Američkih Država u različitim fazama kaznenog postupka u svrhu identifikacije počinitelja niskog rizika, od onih visokog rizika, i pružanja minimalne intervencije kako bi se spriječilo neučinkovito trošenje vremena i resursa na opsežnu procjenu i programiranje:

- Instrumenti za brzu procjenu rizika, odnosno za procjenu vjerojatnosti za recidivizam su Proxy (*Proxy Risk Triage Screener*), LSI-RSV (*Level of Service Inventory – Revised Screening Version*) i *Wisconsin Risk* koji ispituju povijest kaznenih djela, obrazovanje, zaposlenje, obitelj, odnose, ovisnosti, stavove, spremnost za promjenu i slično.

- Tijekom kaznenog postupka i prije odlučivanja o vrsti sankcije, radi se procjena uz pomoć instrumenata kao što su ORAS (*University of Cincinnati Corrections Institute Ohio Risk Assessment System*), VPRAI (*Virginia Pretrial Risk Assessment Instrument*) i KPRA (*Kentucky Risk Assessment Instrument*) koji detaljnije prikupljaju informacije o područjima koja se ispituju i alatima za brzu procjenu rizika.
- U svrhu procjene kriminogenih rizika i potreba te izradu plana za izvršavanje kazne zatvora najčešće se koriste LSI-R (*Level of Service Inventory–Revised*), LS-SMI (*Level of Service/Case Management Inventor*), COMPAS (*Correctional Offender Management Profiles for Alternative Sanctions*), ORAS (*Ohio Risk Assessment System*), *Wisconsin Risk/Needs*, ACTS (*Applied Correctional Transition Strategy*), CMC (*Client Management Classification*) i CAIS (*Correctional Assessment Intervention System*).
- Za počinitelje s zdravstvenih i/ili mentalnim problemima procjena se radi uz pomoć alata *The Brief Jail Mental Health Screen*, *Mental Health Screening Form-III*, GAIN (*Global Appraisal of Individual Needs*), PCLR (*Hare Psychopathy Checklist*).
- Ukoliko se kod počinitelja prepoznaju znakovi suicidalnosti ili sklonost samoozljeđivanju, daljnja procjena se radi prema smjernicama: *The Texas Commission on Jail Standards' Mental Disability/Suicide Intake Screen* ili *The Suicide Prevention Screening Guidelines*.
- CIWA-AR (*The Clinical Institute Withdrawal Assessment for Alcohol*), *Simple Screening Instrument for Substance Abuse* ili COWS (*Clinical Opiate Withdrawal Scale*) koriste se kod počinitelja kaznenih djela koji imaju problem sa zluporabom alkohola i psihoaktivnih tvari.

UNODC (2020) u svojim preporukama definira procjenu kao strukturirani postupak ocjenjivanja relevantnih informacija koji pomažu u donošenju odluka. U kontekstu kaznenog pravosuđa, procjena se odnosi na sustavnu analizu zatvorenika pomoću tehnika kao što su strukturirani alati, pregled dostupne dokumentacije, razgovori i zapažanja, smještaj u zatvor, sudjelovanje u programima i intervencijama, priprema za život u zajednici, uključujući klasifikaciju. Klasifikacija podrazumijeva strukturiranu i individualiziranu procjenu rizika i potreba svakog zatvorenika koja pomaže u donošenju odluka o najprikladnijem smještaju i intervencijama. Na temelju utvrđenih kriterija, zatvorenike se kategorizira u različite skupine (npr. visoki, srednji ili niski rizik) te u odgovarajuće kazneno tijelo (npr. maksimalna, srednja, minimalna sigurnost). Za svakog zatvorenika definira se i program izdržavanja kazne zatvora. To

je individualni plan za svakog zatvorenika koji se temelji na rezultatima procjene i jasno opisuje zatvorenikove rizike i potrebe te intervencije koje će se provoditi u svrhu socijalne reintegracije (UNODC, 2020).

Pogreške u procjeni ili klasifikaciji mogu stvoriti neprimjereno postupanje s počiniteljima, nerazumijevanje i štetne posljedice za samu osobu, stoga je dobro osmišljen i vođen postupak procjene zatvorenika temelj učinkovitog zatvorskog sustava (Brennan, 2007). UNODC (2020) navodi smjernice o redosljedu i elementima procjene zatvorenika:

1. Procjena potreba i pružanje informacija zatvoreniku: ovaj bi se korak trebao dogoditi što je prije moguće nakon prijema (u roku od 24 sata) i prije smještaja unutar opće zatvorske populacije. Početna procjena potreba zatvorenika trebala bi obuhvaćati razgovor i pregled liječnika radi utvrđivanja tjelesnih i mentalnih zdravstvenih problema, znakova nasilja ili zlostavljanja, zlouporabe psihoaktivnih tvari, rizika od samoubojstva i samoozljeđivanja. Cilj je utvrditi bilo kakve zabrinutosti povezane sa sigurnošću kao i tjelesnim i mentalnim zdravstvenim potrebama.
2. Prikupljanje podataka: prikupljanje pouzdanih informacija o kaznenom djelu, povijesti činjenja kaznenih djela i osobnoj prošlosti zatvorenika radi potpunije procjene rizika i potreba. To uključuje analizu službene dokumentacije koja se odnosi na potvrdu identiteta, kazneno djelo, povijest kriminala i prethodna zatvaranja, kao i intervju sa zatvorenikom. Ukoliko je moguće, razgovorati s članovima obitelji i drugim osobama povezanim s zatvorenikom.
3. Procjena rizika, potreba i čimbenika odgovora: ovaj se korak obično postiže primjenom psihodijagnostičkih sredstava od strane educiranog osoblja. Procjene rizika trebaju se usredotočiti na čimbenike koji se odnose na sigurnost zatvorenika i osoblja u zatvorskom okruženju te rizik od bijega, a procjene potreba na kriminogena područja potreba, posebno na ona područja za koje je utvrđeno da su povezana s kriminalnim ponašanjem i koja su promjenjiva intervencijom. Čimbenici odgovora su faktori koji mogu utjecati na sudjelovanje zatvorenika u intervencijama, kao i na cjelokupnu prilagodbu zatvorskom životu. Potrebno je također procijeniti i čimbenike kao što su motivacija zatvorenika i spremnost za sudjelovanje u intervencijama.

4. Korištenje rezultata procjene za odluke o smještaju u kazneno tijelo i planiranje izdržavanja kazne zatvora: o rezultatima procjene treba razgovarati sa zatvorenikom koji bi trebao imati priliku sudjelovati u izradi njegovog programa izdržavanja kazne zatvora. Ukoliko je potrebno, koriste se dodatni instrumenti za prikupljanje informacija bitnih za uključivanje zatvorenika u posebne programe u zatvorskom sustavu.

Pravilna procjena, klasifikacija, kategorizacija i raspodjela zatvorenika ima brojne prednosti, posebice u području sigurnosti, rehabilitacije i socijalne reintegracije, planiranja i određivanja prioriteta kod zatvorenika i slično. Međutim, postoji mnogo čimbenika koje treba uzeti u obzir prilikom razvijanja ili modificiranja sustava klasifikacije i procjene zatvorenika (UNODC, 2020):

- Potrebno je razlikovati grupiranje ili odvajanje zatvorenika na temelju dobi, spola, kaznenog djela i slično od klasifikacije zatvorenika koja podrazumijeva strukturiranu procjenu rizika i potreba. Odvajanje žena od muškaraca ili odraslih od djece samo po sebi ne predstavlja postupak klasifikacije, iako je to prvi i temeljni korak u procesu cjelovite procjene počinitelja.
- U mnogim slučajevima zakonodavni okvir države igra odlučujuću ulogu u donošenju odluka o klasifikaciji zatvorenika, te zakoni određuju što se sve mora ispitati i procijeniti.
- Infrastrukturni zahtjevi i mogućnosti za podršku aktivnostima procjene zatvorenika također su važan aspekt, posebno fizička infrastruktura i mogućnost odvojenog smještaja različitih kategorija zatvorenika.
- Učinkovit sustav klasifikacije zahtijeva jasne politike i smjernice tako da upravitelj zatvora, stručno osoblje i zatvorenici razumiju način donošenja odluka o smještaju i programu izdržavanja kazne zatvora i slično.
- Multidisciplinarni pristup, koji uključuje procjenu od strane stručnjaka različitih struka, je praksa koja najviše obećava jer omogućuje sveobuhvatan i cjelovit pristup zatvoreniku te osigurava objektivnost što bi moglo biti ugroženo ako bi se donošenje odluke temelji samo na mišljenju jedne ili nekoliko osoba.
- Ključni zahtjev zatvorskog klasifikacijskog sustava je sposobnost stvaranja, pohrane i dijeljenja dokumentacije koja se odnosi na zatvorenika. Najbolja je praksa da svaki dosje zatvorenika sadrži kopiju ispunjenih alata za procjenu, evidenciju o tome tko je bio uključen u postupak procjene, odluku o kategorizaciji i informacije gdje će zatvorenik biti

smješten, da li se s zatvorenikom razgovaralo o rezultatima procjene i odluci o smještaju te da li je dobio priliku da se žali ili zatraži preispitivanje odluke.

- Procjena i klasifikacija zatvorenika može biti centralizirana te se tada obavlja na jednom određenom mjestu ili decentralizirana kada se provodi u više zatvora ili mjesta. Prednosti centralizirane dijagnostike su dosljednost u procesu te je lakše educirati stručnjake za pojedine aktivnosti. Decentralizirani pristupi mogu dobro funkcionirati, ali važno je da pristup i alati koji se koriste za donošenje odluka u procesu procjene budu konzistentni za određenu populaciju na različitim mjestima. Uz to, posebno je važno da postoje jasne smjernice ispunjavanja dokumentacije i primjene dijagnostičkih sredstava.
- Daljnja razlika na području procjene zatvorenika je između vanjske i unutarnje klasifikacije. Vanjska klasifikacija usredotočena je na određivanje razine zaštite zatvorenika i raspoređivanje u objekt koji zadovoljava i sigurnosne potrebe te potrebe vezane za program i intervencije. Unutarnja klasifikacija, koja se treba nadovezati na vanjsku klasifikaciju, odnosi se na odluke na razini ustanove, uključujući to gdje će biti u zatvoru i s kim će zatvorenici biti smješteni, specifične vrste i redoslijed programa i intervencija te vrsta posla i slobodnih aktivnosti.
- Početna procjena i klasifikacija zatvorenika nije isto što i ponovna procjena tijekom zatvorske kazne ili u slučajevima kada se dogodio značajan događaj koji može imati utjecaja na razinu potrebne sigurnosti, smještaj, program ili intervenciju. Cilj, s obzirom na rezultate procjene tijekom izdržavanja zatvorske kazne, bi trebao biti napredak prema manje restriktivnom zatvorskom režimu kako bi se zatvorenik što bolje pripremio za puštanje na slobodu. Postupci, metode i alati ponovne procjene trebaju se razlikovati od onih za početnu klasifikaciju jer čimbenici koji određuju početnu klasifikaciju nisu nužno isti nakon što zatvorenik provede određeno vrijeme u zatvorskom okruženju.
- Potrebno je uzeti u obzir spol, dob i kulturu zatvorenika prilikom cjelovite dijagnostike zatvorenika s obzirom da ti čimbenici mogu utjecati i pomoći u objašnjenju rizika i potreba osobe.
- Posebnu pozornost obratiti na zatvorenike s posebnim potrebama, uključujući zatvorenike s problemima mentalnog zdravlja, zatvorenike s invaliditetom, zatvorenike različite seksualne orijentacije i strane zatvorenike. Ti zatvorenici mogu biti posebno osjetljivi na

viktimizaciju u tradicionalnom zatvorskom okruženju ili, obrnuto, njihovo ponašanje može predstavljati rizik za zatvorsko osoblje i ostale zatvorenike.

Procjena zatvorenika temelji se na konceptu individualizacije kazne. Individualizirana procjena odnosi se na sustavnu analizu zatvorenika korištenjem tehnika kao što su strukturirani alati, pregled dostupne dokumentacije, razgovori i promatranja radi utvrđivanja budućih rizika kao i čimbenike na koje treba obratiti pažnju kako bi se smanjili ili uklonili ti rizici. Cilj je definirati čimbenike koji su odgovorni za činjenje kaznenih djela, smanjiti njihov utjecaj ili ih potpuno ukloniti te u skladu s time pružiti zatvoreniku potrebne aktivnosti, programe, pomoć i podršku (UNODC, 2020). Individualizacija podrazumijeva i klasifikaciju zatvorenika prema sličnim potrebama radi uključivanja u posebne programe ili kako bi se spriječio negativni utjecaj između zatvorenika. Klasifikacija zatvorenika olakšava stručnim osobama definirati potrebnu razinu i vrstu nadziranja te olakšava pripremu zatvorenika za život u skladu s društvenim normama i zakonom (Damjanović, 2000). Zbog toga je važno identificirati osobne, socijalne i situacijske čimbenike koji pridonose sudjelovanju pojedinca u kriminalnom ponašanju, a na koje se zatim potrebno usmjeriti intervencijama i programima utemeljenim na dokazima (UNODC, 2020).

U Republici Hrvatskoj, cjelovita psihosocijalna dijagnostika zatvorenika obavlja se u Centru za dijagnostiku u svrhu izrade prijedloga pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora i prijedloga o vrsti i tipu kaznenog tijela (Izvešće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2019. godinu, 2020). Kada je osoba osuđena na kaznu zatvora dužu od šest mjeseci ili je neizdržani dio kazne dulji od šest mjeseci, upućuje se prvo u Centar za dijagnostiku Zatvora u Zagrebu kao i zatvorenici čija je kazna zatvora preuzeta na izvršavanje temeljem međunarodnog ugovora ili posebnog zakona ili im je izrečena mjera obveznog psihijatrijskog liječenja (Zakon o izvršavanju kazne zatvora [ZIKZ], NN 14/21).

2. CILJEVI RADA I METODOLOGIJA

Sukladno svrsi, ciljevi rada su:

1. dati pregled procedura i postupaka procjene zatvorenika u svijetu i Republici Hrvatskoj te načiniti poredbu istih,
2. dati prijedlog za poboljšanje rada Centra koji će rezultirati:

- a) preporukama za sistematizaciju (standardizaciju) bilježenja i izvješćivanja o procjeni počinitelja kaznenih djela osuđenih na kaznu zatvora,
- b) preporukama o poboljšanju postupka dijagnostike i rada Centra za dijagnostiku u Zagrebu kao i
- c) prijedlogom rada socijalnih pedagoga u postupku dijagnostike.

S obzirom da je rad preglednog karaktera, za ostvarenje navedenih ciljeva primijenjene su odgovarajuće metode rada: analiza građe, poredbena analiza, sintetička metoda i dedukcija.

3. KAZNA ZATVORA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Kazna zatvora i danas je jedna od najznačajnijih i najtežih kaznenopravnih sankcija namijenjena za teže oblike kaznenih djela (Vukušić, 2012). Kako bi se što uspješnije proveo pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora i u skladu s obilježjima zatvorenika, razvrstava ih se u kaznionice ili zatvore tako da muškarci i žene kaznu izdržavaju odvojeno, isto kao što su i mlađi punoljetnici odvojeni od punoljetnih osoba. Punoljetne osobe kojima je izrečena kazna maloljetničkog zatvora, a navršile su dvadeset tri godine, odvojene su od ostalih punoljetnih zatvorenika. Osobe koje su u istražnom zatvoru ili su kažnjene za prijestup odvojene su od osoba koje su osuđene za kaznena djela te ukoliko je moguće, osobe kojima je prvi puta izrečena kazna zatvora smještene su odvojeno od recidivista (ZIKZ, NN 14/21).

3.1. Kazna zatvora kod punoljetnih počinitelja

U Republici Hrvatskoj kazna zatvora je do 1974. godine bila regulirana Zakonom o izvršenju sankcija izrečenih za kaznena djela, privredne prijestupe i prekršaje (Pleić, 2012). Izvršavanje kazne zatvora u Republici Hrvatskoj danas uređuje Zakon o izvršavanju kazne zatvora (NN 14/21). S izvršavanjem kazne zatvora osoba počinje kada odluka postane pravomoćna i izvršna ili prije pravomoćnosti ako to zatraži sam zatvorenik koji se nalazi u istražnom zatvoru. Kaznu zatvora prema Zakonu izdržavaju punoljetne osobe kojima je izrečena kazna zatvora ili je novčana kazna zamijenjena kaznom zatvora u kaznenom, prekršajnom ili drugom sudskom postupku u kaznionicama i zatvorima (ZIKZ, NN 14/21).

Kazna zatvora se može izreći jedino kao glavna sankcija. Za lakši i srednje teški kriminalitet izriče se novčana kazna, uvjetna osuda i u novije vrijeme alternativne kaznenopravne mjere. Dakle, kazna zatvora samo je jedna od mogućih sankcija koje sudovi imaju na raspolaganju (Vukušić, 2012). Prema Kaznenom zakonu ([KZ], NN 125/11, 126/19) kazna zatvora može trajati najkraće tri mjeseca, a najduže dvadeset godina. Ukoliko se novčana kazna zamjenjuje kaznom zatvora, trajanje kazne zatvora može biti kraće od tri mjeseca. Zakon propisuje da se kratkotrajne kazne zatvora, one kraće od šest mjeseci, mogu odrediti počinitelju samo ako se svrha kažnjavanja ne bi mogla postići ni novčanom kaznom ni radom za opće dobro ili osoba nije u mogućnosti odraditi rad za opće dobro i izvršiti plaćanje novčane kazne. Sud može izreći i kaznu dugotrajnog zatvora u trajanju od dvadeset i jedne godine do najviše četrdeset, iznimno pedeset godina ako se radi o djelima u stjecađu te se izriče počiniteljima koji su navršili osamnaestu godinu života u vrijeme kada je kazneno djelo počinjeno.

Uz kaznu zatvora, počinitelju mogu biti izrečene jedna ili više sigurnosnih mjera koje moraju biti u razmjeru s težinom počinjenog i mogućeg kaznenog djela i stupnjem počiniteljeve opasnosti, a čija je svrha otklanjanje čimbenika koji bi mogli potaknuti osobu ili joj omogućavaju počinjenje novoga kaznenog djela. Sigurnosne mjere su obvezno psihijatrijsko liječenje, obvezno liječenje od ovisnosti, obvezan psihosocijalni tretman, zabrana obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti, zabrana upravljanja motornim vozilom, zabrana približavanja, uznemiravanja i uhođenja, udaljenje iz zajedničkog kućanstva, zabrana pristupa internetu i zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne zatvora. U Centar za dijagnostiku u Zatvoru u Zagrebu dolaze na obradu svi zatvorenici kojima je izrečeno obavezno psihijatrijsko liječenje. Ova sigurnosna mjera izriče se počinitelju kaznenog djela za koje je u zakonu predviđena kazna zatvora od jedne godine ili više, kazneno djelo počinio je u stanju smanjene ubrojivosti ili postoji opasnost da bi osoba upravo zbog bitno smanjene ubrojivosti i duševnih smetnji mogla počinuti teža kaznena djela. Mjera se provodi u zatvorskom sustavu ukoliko je izrečena uz kaznu zatvora ili uz nadzor nadležnog tijela za probaciju ako je izrečena uz novčanu kaznu, rad za opće dobro i uvjetnu osudu (KZ, NN 125/11, 126/19).

Na izvršavanje kazne zatvora osuđenika upućuje sudac izvršenja na čijem području osuđenik ima prebivalište ili boravište. Zadaća suca izvršenja je da nadzire poštuju li se prava zatvorenika i propisi tijekom izvršavanja kazne zatvora te osigurava jednakost i ravnopravnost

zatvorenika pred zakonom. Također odlučuje o upućivanju na izdržavanje kazne zatvora, sudskoj zaštiti prava odlučivanjem o žalbi protiv odluke upravitelja, odobravanju i opozivu prekida kazne i uvjetnog otpusta te je predsjednik vijeća za uvjetne otpuste pa samim time i saziva i rukovodi sjednicom, odlučuje o obustavi kazne zatvora i može ukinuti, promijeniti ili potvrditi odluku upravitelja drugostupanjskom odlukom. Sucu izvršenja nadležnom za upućivanje osuđenika na izvršavanje kazne zatvora prvostupanjski sud mora dostaviti presude, socijalne ankete, nalaz vještaka, izvadak iz kaznene evidencije i druge podatke koji su potrebni, nakon čega će on poduzeti potrebne radnje radi početka izvršavanja kazne (ZIKZ, NN 14/21).

Sudac izvršenja poziva osuđenika, nakon što je prikupio sve potrebne podatke za određivanje načina izvršavanja kazne zatvora, kako bi mu dao rješenje o upućivanju. Rješenje o upućivanju sadrži osobne podatke o osobi, podatke o pravomoćnoj i izvršnoj presudi, kaznionici ili zatvoru, uputu o pravnom lijeku i točan dan, mjesec i godinu kada se osoba mora javiti na izdržavanje kazne. Nakon toga osuđenik ima rok od tri dana ukoliko želi odgoditi početak izvršavanja kazne zatvora zbog primjerice kronične bolesti, trudnoće, smrti člana obitelji i drugo. Ukoliko se osoba već nalazi u zatvoru ili kaznionici, rješenje o upućivanju daje mu uprava ustanove (ZIKZ, NN 14/21).

Tri dana prije javljanja osuđenika na izdržavanje kazne, sudac izvršenja mora dostaviti kaznionici ili zatvoru rješenje o upućivanju, presude, socijalne ankete, izvadak iz kaznene evidencije i ostale dokumente. Ukoliko se osuđenik ne javi kaznionici ili zatvoru, sudac izvršenja izdaje nalog za sprovođenje policijskoj upravi, a kada se radi o osobi koja se krije onda izdaje nalog za raspisivanje tjeralice. Početak kazne zatvora računa se od trenutka kada se osuđenik sam javio zatvoru ili kaznionici, a ako je prisilno doveden onda od trenutka oduzimanja slobode (ZIKZ, NN 14/21).

3.1.1. Kaznena tijela – kaznonice i zatvori

U sklopu Ministarstva pravosuđa nalazi se Uprava za zatvorski sustav i probaciju, a njezine ustrojstvene jedinice su Središnji ured, dva odgojna zavoda, 14 probacijskih ureda, Zatvorska bolnica u Zagrebu, Centar za izobrazbu, Centar za dijagnostiku u Zagrebu, četrnaest zatvora i

sedam kaznionica (Izvešće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2019. godinu, 2020).

Zadaća kaznionica i zatvora je da osobama koje se nalaze tamo pružaju uvjete slične onima na slobodi uz poduzimanje aktivnosti i mjera koje će potaknuti osjećaj odgovornosti kod zatvorenika, nadoknadu štete žrtvi i uspješno ispunjavanje pojedinačnog programa postupanja (ZIKZ, NN 14/21). Zatvorenik kaznu zatvora dulju od šest mjeseci izvršava u svim kaznionicama (Kaznionica u Glini, Lepoglavi, Lipovici-Popovači, Turopolju i Valturi) i u posebnim odjelima za izvršavanje kazne zatvora u Gospiću, Puli-Pola, Zagrebu i Šibeniku kada je riječ o muškim zatvorenicima. Žene kaznu zatvora izvršavaju u Kaznionici u Požegi. U zatvorima (Bjelovar, Dubrovnik, Gospić, Karlovac, Osijek, Požega, Pula-Pola, Rijeka, Sisak, Split, Šibenik, Varaždin, Zadar, Zagreb) se izvršava istražni zatvor, kazna zatvora do šest mjeseci ili kazna zatvora izrečena u prekršajnom postupku. U Zatvorskoj bolnici u Zagrebu nalaze se oboljeli zatvorenici i zatvorenici kojima je izrečena sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja uz kaznu zatvora. Kaznionice mogu biti zatvorenog, poluotvorenog ili otvorenog tipa s obzirom na stupanj sigurnosti i ograničenje slobode, a svaka kaznionica ili zatvor mogu imati zatvorene, poluotvorene i otvorene odjele (ZIKZ, NN 14/21).

3.2. Kazna maloljetničkog zatvora

Kazna maloljetničkog zatvora razlikuje se od kazne zatvora za odrasle počinitelja prema uvjetima izricanja, trajanju, svrsi i sadržaju (Gurda, 1991; prema Radić, 2017). Kod maloljetnika kojima je izrečena kazna zatvora vrijedi Zakon o sudovima za mladež ([ZSM], NN 84/11, 126/19). Prema Zakonu o sudovima za mladež, maloljetnik je osoba u starosti između četrnaest i osamnaest godina, a mlađi punoljetnik je osoba u starosti od osamnaest do dvadeset i jedne godine. Ukoliko osoba u vrijeme kaznenog djela nije imala četrnaest godina, kaznena prijava se odbacuje i kontaktira se centar za socijalnu skrb. Sankcije koje se izriču maloljetnicima su odgojne mjere, sigurnosne mjere pod određenim uvjetima iz Zakona i maloljetnički zatvor. Ukoliko je osoba u vrijeme počinjenja kaznenog djela imala između četrnaest i šesnaest godina nazivamo je mlađi maloljetnik i njemu se mogu izreći samo odgojne i sigurnosne mjere. Stariji maloljetnik, starosti između šesnaest i osamnaest godina, može uz navedene mjere izdržavati kaznu maloljetničkog zatvora. Maloljetnički zatvor može se izreći samo kada stariji maloljetnik počini kazneno djelo za

koje je predviđena kazna zatvora u trajanju od tri godine ili više i kada je s obzirom na težinu i narav kaznenog djela potrebno kažnjavanje, a ne odgojne mjere. Trajanje maloljetničkog zatvora je najmanje šest mjeseci, a najviše pet godina, iznimno deset kada se radi o kaznenim djelima za koje je predviđena kazna dugotrajnog zatvora ili se radi o stjecaju kaznenih djela za koja je propisana kazna zatvora dulja od deset godina (ZSM, NN 84/11, 126/19).

Maloljetnicima sude sudovi za mladež čija nadležnost prestaje s navršenom dvadeset trećom godinom života počinitelja. U Visokom kaznenom sudu, općinskim sudovima u sjedištu županijskog suda i županijskim sudovima postoje odjeli za mladež koji se sastoje od vijeća i sudaca za mladež te također stručnih suradnika iz područja socijalne pedagogije, socijalnog rada i psihologije čija je zadaća na temelju vlastitog mišljenja dati prijedlog o vrsti sankcije, pratiti uspješnost provođenja odgojnih mjera ili njihovoj obustavi i zamjeni i druge potrebne poslove. Ovlašteni tužitelj u postupku prema maloljetniku je državni odvjetnik, odnosno oštećenik ne može stupiti na mjesto tužitelja. Prema Zakonu, maloljetniku se ne može suditi u odsutnosti, a cijeli postupak, počevši od ispitivanja, ne smije štetiti razvoju njegove ličnosti. Maloljetnik također ima pravo na pratnju roditelja ili skrbnika tijekom sudskog postupka i tijekom ispitivanja ukoliko to ne ugrožava maloljetnika i kazneni postupak. Maloljetnik može imati branitelja kada državni odvjetnik odlučuje prema načelu svrhovitosti i mora ga obavezno imati tijekom cijelog kaznenog procesa, u slučajevima kada se odgojna mjera zamjenjuje zavodskom i kada se naknadno izriče maloljetnički zatvor (ZSM, NN 84/11, 126/19).

Maloljetnik se poziva preko roditelja ili zastupnika, a iznimke su moguće jedino kod hitnog postupanja i drugih okolnosti. Prema Zakonu, maloljetnici se dovode u vozilima bez policijskih oznaka i to od strane policijskih službenika u civilnoj odjeći te ga se ne smije vezivati ako ne iskazuje ponašanje opasno za sebe ili druge. Nakon uhićenja policija mora maloljetnika ili pustiti na slobodu ili dovesti pritvorskom nadzorniku koji odmah obavještava suca za mladež, državnog odvjetnika, roditelje ili skrbnike, centar za socijalnu skrb. Državni odvjetnik nakon toga odlučuje hoće li maloljetnika pustiti ili će ga dovesti sucu za mladež koji u roku od dvanaest sati mora ispitati uhićenog te na temelju obrazloženog prijedloga odrediti mu pritvor ili istražni zatvor ili ga pustiti na slobodu. Ukoliko je prema maloljetniku određen istražni zatvor, bit će smješten u zatvorenu zavodsku ustanovu koja mora imati dijagnostički odjel i odjel za odgoj i rad. Nakon istrage, odnosno pripremnog postupka, državni odvjetnik mora u roku od osam dana predložiti

sankciju za maloljetnika ili obustaviti cijeli postupak, a kada se pripremni postupak ne provodi, odluku o kaznenoj prijavi mora donijeti u roku od šest mjeseci (ZSM, NN 84/11, 126/19).

Predsjednik vijeća nakon toga ispituje osnovanost za izricanje sankcije na temelju prijedloga kojeg je primio. Izvanzavodske mjere mogu biti izrečene na sjednici vijeća na kojoj sudjeluju državni odvjetnik, maloljetnik, branitelj, roditelji, žrtva i oštećenik, predstavnik centra za socijalnu skrb i stručni suradnik suda, a zavodske odgojne mjere i maloljetnički zatvor izriču se nakon održane rasprave. Odluka vijeća o sankciji ili mjeri prema maloljetniku ne mora biti u skladu s razmišljanjem i prijedlogom državnog odvjetnika (ZSM, NN 84/11, 126/19).

Kazna maloljetničkog zatvora izvršava se u kaznionicama za maloljetnike ili na posebnim odjelima u kaznionicama gdje maloljetnik može ostati do navršene dvadeset i treće godine, iznimno do dvadeset i sedme ako ostatak neizdržane kazne nije dulji od šest mjeseci ili zbog završetka školovanja i stručnog osposobljavanja. Županijski sud za mladež odlučuje o uvjetnom otpustu na temelju prijedloga samog maloljetnika, njegove obitelji, upravitelja kaznonice ili državnog odvjetnika (ZSM, NN 84/11, 126/19). Zatvoreni i poluotvoreni odjeli za maloljetnike kojima je izrečena kazna zatvora nalaze se u Kaznionici u Požegi, a otvoreni u Kaznionici u Valturi (Izvešće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2019. godinu, 2020).

4. CENTAR ZA DIJAGNOSTIKU U ZAGREBU

U Republici Hrvatskoj postoji centralizirana klasifikacija zatvorenika od 1987. godine kada je osnovan Centar za psihosocijalnu dijagnostiku koji se danas naziva Centar za dijagnostiku u Zagrebu, a osnovan je temeljem Zakona o izvršenju sankcija izrečenih za krivična djela, privredne prijestupe i prekršaje (Štimac, 1995). Od 1987. godine Centar funkcionira kroz različite ustrojstvene oblike, a od 2012. godine kao samostalno ustrojbeno tijelo Uprave za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa (Godišnje izvješće Centra za dijagnostiku za 2020. godinu, 2021).

Prema članku 394. Uredbe o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva pravosuđa i uprave (NN 97/2020), u Centru za dijagnostiku u Zagrebu obavlja se medicinska, socijalna, psihološka, pedagoška i kriminološka obrada zatvorenika u svrhu klasifikacije, izrade prijedloga programa izvršavanja kazne zatvora i kaznenog tijela u kojem će zatvorenik izdržavati kaznu zatvora, kao i

definiranje kriterija za klasifikaciju zatvorenika te razvoja i primjene instrumenata za dijagnostiku. Odabir kaznionice ili zatvora ovisi o obilježjima zatvorenika i posebnim potrebama programa izvršavanja kazne zatvora, a konačnu odluku donosi Središnji ured (ZIKZ, NN 14/21). S obzirom na navedeno, osnovni poslovi Centra su (Godišnje izvješće Centra za dijagnostiku za 2020. godinu, 2021):

- Formiranje osobnog lista zatvorenika,
- Na početku izdržavanja kazne zatvora, obavlja se cjelovita, interdisciplinarna dijagnostika stanja zatvorenika od strane tima stručnjaka,
- Utvrđivanje osobina i čimbenika koji su u vezi, neposrednoj ili posrednoj, s kaznenim djelom i kriminalnim ponašanjem,
- Kako bi zatvorenik se što lakše kasnije prilagodio životu na slobodi, predlaže se sadržaj, postupci i uvjeti u kojima će počinitelj izdržavati kaznu zatvora,
- Predlaganje konkretnog kaznenog tijela u kojem će zatvorenik nastaviti izdržavati kaznu zatvora i pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora,
- Reopservacija ili ponovna dijagnostička obrada koja se obavlja kod osoba koji izdržavaju višegodišnju kaznu zatvora ili ukoliko se predlaže promjena uvjeta kazne zatvora, uvjetni otpust i slično,
- Stručno istraživački rad u suradnji s ostalim ustanovama.

Sudac izvršenja nadležnog županijskog suda, u čijoj je nadležnosti upućivanje na izvršavanje kazne zatvora, na cjelovitu psihosocijalnu dijagnostiku upućuje sve osobe koje su osuđene na kaznu zatvora dulju od šest mjeseci, maloljetnički zatvor, osobe kojima je izrečena mjera obveznog psihijatrijskog liječenja i strane državljanke bez obzira na duljinu kazne (ZIKZ, NN 14/21).

4.1. Organizacija rada i kadrovsko ustrojstvo

Centar za dijagnostiku u Zagrebu sastoji se od dva odjela: za prijam i maticu zatvorenika te za dijagnostiku (Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva pravosuđa i uprave, NN 97/2020). Na čelu odjela za prijam i maticu zatvorenika nalazi se voditeljica odjela te dva viša stručna savjetnika za tretman, tri pravnik i četiri upravna referenta matice zatvorenika. Odjel za

dijagnostiku također ima svoju voditeljicu te četiri socijalna radnika i pet psihologa (Godišnje izvješće Centra za dijagnostiku za 2020. godinu, 2021).

4.1.1. Odjel za prijam i maticu zatvorenika

Stručni tim u Odjelu za prijam i maticu zatvorenika organizira boravak i dnevne aktivnosti u Centru te kontakte s vanjskim svijetom. U sklopu dijagnostičke obrade, prikuplja i analizira podatke o zatvoreniku i kaznenim djelima, sudjeluje u izradi orijentacijskog programa izvršavanja kazne zatvora, a radi predlaganja kaznenog tijela u kojem će zatvorenik izvršavati kaznu zatvora surađuje sa sucem izvršenja i ostalim državnim tijelima. Uz navedeno, izrađuje statistička i druga izvješća i obavlja poslove matice zatvorenika (Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva pravosuđa i uprave, NN 97/2020). Stručni tim koji čine Odjel za prijam i maticu zatvorenika čine voditelj odjela, viši upravni savjetnik, viši stručni savjetnik za tretman i upravni referent matice (Pravilnik o unutarnjem redu Ministarstva pravosuđa i uprave, 2020).

Voditelj odjela je osoba koja ima završeno visoko obrazovanje u području psihologije, socijalne pedagogije, pedagogije, pravne struke ili socijalnog rada te najmanje četiri godine radnog iskustva na sličnim poslovima. Zadatak voditelja odjela je da upravlja, organizira i nadzire rad Centra, organizira aktivnosti zatvorenika prilikom boravka u Centru, sudjeluje u izradi programa izvršavanja kazne zatvora, daje mišljenje o prekidu, pomilovanju i uvjetnom otpustu zatvorenika, surađuje sa sucima izvršenja kod upućivanja zatvorenika na izdržavanje kazne zatvora, u kontaktu je s tijelima državnih vlasti u vezi obavljanja poslova Odjela. Također organizira rad matice zatvorenika i sastavlja izvješća o radu matice, sudjeluje u prikupljanju i obradi informacija potrebnih za izradu stručnih i statističkih podataka vezanih za kretanje zatvorenika u zatvorskom sustavu, objedinjuje pojedinačna izvješća članova Stručnog tima, nadzire vođenje evidencija te po potrebi obavlja i druge poslove (Pravilnik o unutarnjem redu Ministarstva pravosuđa i uprave, 2020).

Viši upravni savjetnik je osoba iz pravne struke koja obavlja upravno-pravne poslove vezane za rad Odjela, rješava upravne stvari sukladno Zakonu o općem upravnom postupku i vodi stegovne postupke protiv zatvorenika. U poslove višeg upravnog savjetnika spada i proučavanje sudske dokumentacije zatvorenika, prikupljanje informacija o zatvoreniku kontaktiranjem

pravosudnih i drugih tijela, proučava okolnosti izvršenja kaznenog djela i njegovu društvenu opasnost, odnos počinitelja i žrtve, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti te pruža pravnu pomoć zatvorenicima. Sudjeluje u radu Stručnog tima i u pripremi izvješća i prijedloga za upućivanje u kazneno tijelo, vodi propisanu dokumentaciju i evidencije, također sudjeluje u izradi statističkih i drugih izvješća (Pravilnik o unutarnjem redu Ministarstva pravosuđa i uprave, 2020).

Viši stručni savjetnik za tretman je stručnjak iz područja psihologije, pedagogije, socijalne pedagogije ili socijalnog rada koji obavlja različite poslove na Odjelu: prijamni intervjui i razgovori sa zatvorenicima, grupno-edukacijske aktivnosti, izrada izvješća i mišljenja o prekidu, uvjetnom otpustu i drugo, nadzor pisma i pošiljaka zatvorenika, ostvarivanje kontakta zatvorenika s obitelji i vanjskim svijetom, organiziranje i provođenje aktivnosti slobodnog vremena, vođenje dokumentacije i evidencije te izrada statističkih i drugih izvješća (Pravilnik o unutarnjem redu Ministarstva pravosuđa i uprave, 2020).

Upravni referent vodi maticu i evidencije o zaprimanju i otpuštanju zatvorenika, obavlja administrativne poslove u vezi dokumentacije zatvorenika, obavlja ulazne razgovore sa zatvorenicima, računa istek kazne i stvara osobni list zatvorenika. Radi prijepise Stručnog tima kod prijedloga za upućivanje u kaznionice i zatvore, vodi zapisnik o sastancima tima i zapisnik stegovnih postupaka protiv zatvorenika. Također obavlja administrativne poslove za upravitelja, prikuplja podatke i izrađuje statistička izvješća o zatvorenicima te vodi propisane evidencije i dokumentaciju (Pravilnik o unutarnjem redu Ministarstva pravosuđa i uprave, 2020).

4.1.2. Odjel za dijagnostiku

Stručnjaci u Odjelu za dijagnostiku, zbog izrade prijedloga programa izvršavanja kazne zatvora i predlaganja kaznenog tijela, obavljaju psihološku, socijalnu, medicinsku i kriminološku obradu zatvorenika te rade evaluaciju predloženog programa izvršavanja i dijagnostičkih nalaza (Uredba o unutarnjem ustroju Ministarstva pravosuđa i uprave, NN 97/2020). Kao i Odjel za prijam i maticu zatvorenika, tako i Odjel za dijagnostiku ima svog voditelja odjela te višeg stručnog savjetnika psihologa i višeg stručnog savjetnika (Pravilnik o unutarnjem redu Ministarstva pravosuđa i uprave, 2020).

Stručni tim Odjela organizira, usklađuje i nadzire voditelj odjela uz to da sudjeluje u izradi prijedloga za upućivanje zatvorenika u kaznionicu ili zatvor te objedinjuje izvješća svakog člana Stručnog tima. Prati evaluaciju dijagnostičkih nalaza i predloženih programa postupanja što podrazumijeva suradnju sa stručnim odjelima u kaznenim tijelima, sudjeluje u razvijanju dijagnostičkog instrumentarija za posebne kategorije rizičnih zatvorenika. Surađuje s državnim tijelima, obrazovnim i zdravstvenim ustanovama, organizacijama civilnog društva radi prikupljanja podataka, sudjeluje u izradi statističkih obrada podataka o dijagnosticiranim zatvorenicima (Pravilnik o unutarnjem redu Ministarstva pravosuđa i uprave, 2020).

Viši stručni savjetnik, konkretno psiholog mora biti stručnjak koji ima ovlaštenje za obavljanje psihološke djelatnosti temeljem rješenja Hrvatske psihološke komore. Obavlja psihologijsku obradu zatvorenika te primjenjuje mjerne instrumente, obavlja razgovore i intervjue. Na temelju prikupljenih podataka izrađuje psihologijske nalaze i prijedlog za klasifikaciju zatvorenika. Sudjeluje u izradi prijedloga pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora i prijedloga kaznionice odnosno zatvora, objedinjavanju izvješća Stručnog tima, izradi prijedloga za upućivanje zatvorenika u kazneno tijelo. Zatvorenicima pruža psihološku pomoć, sudjeluje u razvijanju, provođenju i evaluaciji posebnih programa tretmana i razvijanju dijagnostičkih instrumentarija za posebne kategorije rizičnih zatvorenika te sudjeluje u preispitivanju programa izvršavanja kazne zatvora (Pravilnik o unutarnjem redu Ministarstva pravosuđa i uprave, 2020).

Viši stručni savjetnik, iz područja psihologije ili socijalne pedagogije ili socijalnog rada, obavlja poslove koji se odnose na primjenu diferencijalno dijagnostičkih postupaka. Prikuplja, analizira i interpretira informacije o obilježjima, kriminogenim i sigurnosnim rizicima, potrebama i snagama zatvorenika. U skladu s rizicima i potrebama, predlaže psihosocijalne i socijalnopedagoške intervencije te ukoliko je potrebno opće i posebne programe tretmana. Izrađuje stručne nalaze, mišljenja i prijedloge, predlaže klasifikaciju zatvorenika i pojedinačni program, sintetizira sve podatke prikupljene za pojedinog zatvorenika u procesu dijagnostike zbog izrade zaključnog nalaza i mišljenja s preporukom za daljnji tretman. Također sudjeluje u razvijanju instrumentarija za procjenu rizika i potreba zatvorenika (Pravilnik o unutarnjem redu Ministarstva pravosuđa i uprave, 2020).

Iako isti posao mogu obavljati sve navedene struke, one se uvelike razlikuju s obzirom na standarde školovanja, edukacija, specijalizacija, povijest i slično. Socijalna pedagogija

integrativna je struka, pa tako završetkom fakultetskog obrazovanja, socijalni pedagozi imaju znanja iz primjerice područja pedagogije, psihologije, psihijatrije, sociologije i drugih znanosti, što omogućuje djelovanje socijalnih pedagoga na širokom području (Dodig i Ricijaš, 2011). U Centru za dijagnostiku u tijeku je zapošljavanje socijalnog pedagoga.

5. PROFESIONALNE KOMPETENCIJE SOCIJALNIH PEDAGOGA

Socijalna pedagogija definira se kao *“znanost, teorija i praksa preveniranja i ublažavanja teškoća socijalne integracije osoba s poremećajima u ponašanju, poglavito pružanjem posebne pomoći u odgoju, kako pojedincima, tako i specifičnim društvenim grupama”* (Bouillet i Uzelac, 2007; prema Dodig i Ricijaš, 2011). Socijalni pedagozi su stručnjaci koji se obrazuju s ciljem stjecanja profesionalnih znanja, vještina i kompetencija usmjerenih prema prevenciji, detekciji, dijagnosticiranju, ranim intervencijama, tretmanu i posttretmanu za djecu, mlade i odrasle osobe s rizikom za razvoj ili s već manifestiranim problemima u ponašanju (Bouillet, 2005).

Zakon o socijalnopedagoškoj djelatnosti (NN 98/19) definira sadržaj, uvjete i način obavljanja socijalnopedagoške djelatnosti koja uključuje stručne postupke, mjere, aktivnosti i intervencije usmjerene prema pojedincima, obiteljima, skupinama, institucijama i zajednicama. U područje socijalnopedagoške djelatnosti spada:

- procjena koja uključuje primjenu dijagnostičkih postupaka te prikupljanje, analizu i interpretaciju podataka,
- izrada stručnih nalaza, mišljenja i prijedloga,
- planiranje intervencija na temelju podataka o relevantnim obilježjima, rizicima, snagama i potrebama korisnika te definiranje potrebnih stručnih postupaka, ciljeva, sudionika i vremenskog okvira provedbe intervencija,
- promocija mentalnog zdravlja koja podrazumijeva stvaranje individualnih, društvenih i okolinskih uvjeta koji su osnažujući i omogućuju optimalno zdravlje i razvoj korisnika,
- rana intervencija usmjerena prema korisnicima koji su u pojačanom riziku za razvoj problema u ponašanju, kod kojih su utvrđeni razvojni rizici ili teškoće,
- tretman korisnika s razvijenim problemima u ponašanju,

- savjetovanje čija je svrha prevladavanje teškoća, stvaranje uvjeta za očuvanje i razvoj osobnih potencijala te odgovornog odnosa pojedinca prema samom sebi, obitelji i društvu,
- posttretman koji se poduzima nakon završene tretmanske intervencije sa svrhom održavanja učinaka provedene intervencije,
- evaluacija pomoću koje se stječe uvid u način provođenja intervencija i njihove učinkovitosti,
- edukacijske i istraživačke aktivnosti koje uključuju osmišljavanje i provođenje obrazovnih programa i aktivnosti za stručnjake te primjenu znanstvenih metoda i postupaka radi otkrivanja novih spoznaja ili produbljivanja postojećeg znanja,
- supervizija čiji je cilj razvoj i osnaživanje stručnjaka te unaprijeđenje razine kvalitete u obavljanju djelatnosti,
- postupak vještačenja koji podrazumijeva izradu nalaza o psihosocijalnom statusu pojedinca i davanje mišljenja na temelju stručne procjene ili postojećeg znanja,
- medijacija ili proces rješavanja sukoba između korisnika u svrhu postizanja dogovora i načina eventualne nadoknade štete,
- postupak praćenja, usmjeravanja i pružanja podrške socijalnom pedagogu vježbeniku zbog pripreme za buduće obavljanje socijalnopedagoške djelatnosti, odnosno mentoriranje vježbenika.

Iz samog Zakona vidljivo je da socijalni pedagozi posjeduju potrebna znanja i vještine za obavljanje postupka dijagnostike osuđenih osoba u Centru za dijagnostiku u Zagrebu. Tijekom preddiplomskog i diplomskog sveučilišnog studija, socijalni pedagozi usvajaju i usavršavaju kompetencije za poznavanje bio-psiho-socijalne paradigme, razumijevanje individualnih i socijalnih fenomena, procjenjivanje obilježja pojedinaca i zajednice, planiranje i provedbu stručnog rada s pojedincima i grupama, komunikaciju i reflektiranje, suradnju, pripremu, vođenje i evaluaciju te analitičko-istraživački rad (Dodig i Ricijaš, 2011).

Osjećaj kompetentnosti socijalnih pedagoga potvrđuje i istraživanje na populaciji studenata triju pomagačkih profesija (socijalne pedagogije, psihologije i socijalnog rada) koje je pokazalo kako su studenti psihologije u manjem stupnju zadovoljni dobivenim vještinama i praktičnom nastavom tijekom studija u odnosu na ostale dvije grupe studenata. Studenti socijalne pedagogije i socijalnog rada procjenjuju se kompetentnijima za neposredan rad s korisnicima, dok se studenti

psihologije osjećaju kompetentnijima za primjenu teorijskih znanja u praksi (Ricijaš, Huić i Branica, 2006).

6. PROCEDURE I POSTUPCI PROCJENE ZATVORENIKA U SVIJETU

6.1. Srbija

6.1.1. Kazna zatvora i zatvorski sustav

Kazna zatvora u Srbiji izdržava se u sedamnaest okružnih zatvora, a uz zatvore postoje kazneno-popravni zavodi, kazneno-popravni zavod za žene i popravni dom za maloljetnike. Kazna zatvora ne može biti kraća od 30 dana ni duža od dvadeset godina. U kaznenom zakonu predviđena je i mogućnost izricanja doživotnog zatvora počiniteljima starijima od 21 godine (Radulović, 2020). Prema zakonu, maloljetnici u osobe u dobi od 14 do 18 godina i može im se izreći kazna maloljetničkog zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina (Zakon o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, 2005).

6.1.2. Procedure i postupci procjene zatvorenika

Prilikom dolaska u zatvor, utvrđuje se identitet osuđene osobe, obavlja liječnički pregled, otvara zdravstveni karton i određuje matični broj, zatvorenik se fotografira i bilježi se njegov fizički izgled. Nakon toga, osuđenici se upućuju u prijemne odjele gdje se mogu zadržati najviše 30 dana (Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, 2019).

U Srbiji procjenu i klasifikaciju zatvorenika određuje Pravilnik o tretmanu, programu postupanja, razvrstavanju i naknadnom razvrstavanju osuđenih lica (2015) u svrhu ostvarivanja svrhe kažnjavanja primjenom planiranih metoda, tehnika i postupaka. Program postupanja podrazumjeva individualnu prilagodbu tretmana prema procjeni rizika, potreba i kapaciteta osuđene osobe. Dio programa postupanja je razvrstavanje osuđenika, odnosno upućivanje u otvoreni, poluotvoreni ili zatvoreni dio kaznenih ustanova. Naknadno razvrstavanje obavlja se ukoliko dođe do promjene u razini rizika ili su ostvareni postavljeni ciljevi.

Osuđena osoba se prilikom dolaska na izdržavanje kazne zatvora smješta u prijemni odjel gdje stručni tim obavlja psihološku, pedagošku, kriminološku, socijalnu, sigurnosnu i zdravstvenu

procjenu. Stručni tim utvrđuje zdravstveno stanje i radnu sposobnost osuđene osobe, upoznaje ga s propisima i kućnim redom ustanove te mu daje dodatne informacije s ciljem što bolje prilagodbe na život u kaznenom tijelu. Zbog predlaganja programa postupanja prema osuđenom, utvrđuju se osobine ličnosti i druge bitne okolnosti. Na temelju prikupljenih podataka, stručni tim predlaže program postupanja i razvrstavanje osuđene osobe upravitelju ustanove (Pravilnik o tretmanu, programu postupanja, razvrstavanju i naknadnom razvrstavanju osuđenih lica, 2015).

Procjena rizika obavlja se na temelju upitnika u sklopu Pravilnika koji se razlikuje kod osoba kojima je izrečena kazna zatvora do 3 godine i kod onih koji izdržavaju kaznu od tri godine nadalje. Upitnik se popunjava podacima koje je zaposlenik dobio od osuđenika, kao i na temelju dostupne dokumentacije. Procjena rizika, stupanj rizičnog ponašanja osuđene osobe, definira se na temelju vrste i težine kaznenog djela, visini kazne, obliku krivnje, načinu dolaska na izvršenje kazne, odnosu osuđenika prema počinjenom djelu i kazni, ranijoj osuđivanosti, ponašanju tijekom ranijeg izdržavanja kazne zatvora i psihološkog, socijalnog i zdravstvenog stanja. Definirani rizik može se stupnjevati kao nizak, srednji ili visok, ovisno o tome da li osuđena osoba predstavlja opasnost za druge osobe, vjerojatnosti za samoubojstvo i ozljeđivanje, je li osoba sklona bijegu, predstavlja li opasnost za zajednicu te hoće li osoba i dalje činiti kaznena djela. U prazan kvadrat unosi se broj bodova dobivenih pored svakog pitanja. Mogući bodovi su 0, 1 i 2, a ljestvica ima 106 bodova, koji su klasificirani u četiri razine procijenjenog rizika: niski od 0 – 30, srednji od 31 – 53, visoki od 54 – 85 i izuzetno visoki od 86 – 106 (Pravilnik o tretmanu, programu postupanja, razvrstavanju i naknadnom razvrstavanju osuđenih lica, 2015).

Uz procjenu rizika, obavlja se i procjena kapaciteta osuđene osobe na intelektualnom, emocionalnom i socijalnom planu, procjena stavova, vrijednosti i sposobnosti usvajanja novih znanja i vještina te također procjena potreba. Procjena potreba obuhvaća utvrđivanje socijalnih i komunikacijskih vještina osuđene osobe, ponašanje u svakodnevnim situacijama, obrazovanje, radne navike. Uz to, definira se je li osobi potrebna psihološka, psihijatrijska, medicinska i socijalna pomoć, pravna pomoć, liječenje od ovisnosti ili su potrebne posebne mjere zaštite radi sprječavanja diskriminacije ili bilo kojeg drugog oblika zlostavljanja i ugrožavanja te pomoć kod pripreme za otpust. Nakon toga se definiraju individualni ciljevi i program postupanja koji sadrži opis aktivnosti i postupaka prema osuđenoj osobi, motivacije osuđene osobe za promjenu, stupnja rizika, grupe i smještaja, ciljeva, zadataka, suradnje s obitelji, drugim institucijama i

organizacijama te opis programa pripreme za otpust (Pravilnik o tretmanu, programu postupanja, razvrstavanju i naknadnom razvrstavanju osuđenih lica, 2015).

Upravitelj ustanove donosi konačnu odluku o programu postupanja koji sadrži podatke o grupi i smještaju osuđenika na osnovi utvrđenog rizika, stručnom usavršavanju i obrazovanju, radu, grupnom i individualnom radu, načinu korištenja slobodnog vremena, posebnim postupcima poput liječenja od ovisnosti, psihološka, psihijatrijska, medicinska ili socijalna pomoć i posebnim mjerama zaštite. Program postupanja se preispituje i modificira s obzirom na ponašanje i suradnju osuđene osobe, postignutim rezultatima i to najmanje jedanput svakih šest mjeseci za izrečene kazne zatvora do tri godine, svakih godinu dana kod kazni od tri do deset godina i svake dvije godine kod izrečene kazne zatvora dulje od deset godina (Pravilnik o tretmanu, programu postupanja, razvrstavanju i naknadnom razvrstavanju osuđenih lica, 2015).

U otvorene odjele smještaju se osuđene osobe koje predstavljaju niski stupanj rizika i imaju potencijala za promjenu, od njih se očekuje uspješna reintegracija u društvo s obzirom na osobine ličnosti, vrsti i težini djela i ranijem načinu života te se još naknadno klasificiraju u grupe A1 ili A2. U poluotvorene odjele u grupe B1 ili B2, smještaju se osobe s srednjim stupnjem rizika i djelomičnim potencijalom za promjenu. U zatvorene uvjete odlaze osuđeni kod kojih se očekuje otežana adaptacija na zatvorske uvjete, predstavljaju opasnost za sebe i okolinu, imaju smanjene kapacitete za promjenu i visoki stupanj rizika te se razvrstavaju u grupe V1 ili V2. Grupe u odjelima s različitim stupnjem sigurnosti razlikuju se s obzirom na broj posjeta i pogodnost izlaska iz ustanove (Pravilnik o tretmanu, programu postupanja, razvrstavanju i naknadnom razvrstavanju osuđenih lica, 2015).

6.2. Češka

6.2.1. Kazna zatvora i zatvorski sustav

U Češkoj postoji 11 zatvora za osobe u pritvoru i 24 zatvora koji su podijeljeni u četiri osnovne kategorije, ovisno o vrsti postojeće vanjske zaštite i sigurnosnim mjerama. Osim ovih osnovnih kategorija, u Češkoj postoje i posebni zatvori za maloljetnike, zatvorenice i majke s djecom. Minimalna dob kaznene odgovornosti je 15 godina života, pa se maloljetnicima smatraju osobe između 15 i 18 godina (The Czech Criminal Code, 2009). Prilikom dolaska u zatvor,

zatvorenika se smješta u prijemni odjel gdje se u roku od tjedan dana obavlja liječnički pregled, uključujući dijagnostički i laboratorijski pregledi (Prison Service of the Czech Republic, 2006).

6.2.2. Procedure i postupci procjene zatvorenika

Na početku novog tisućljeća češki zatvorski sustav zajedno s novonastalom probacijskom službom odlučio je potražiti nove metode procjene počinitelja na temelju kriminogenih rizika i potreba te je tako nastao SARPO (*Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených*) (Jiricka i sur., 2014). Ovaj elektronički program procjenjuje vjerojatnost ponovnog činjena kaznenih djela izračunavanjem statističkog rizika iz podataka o prethodnom kriminalnom ponašanju pojedinca, točnije na temelju procjene 48 čimbenika rizika podijeljenih u 7 kategorija (Jůzl, 2015). Alat se temelji na OASys-u koji se trenutno koristi u zatvorima i probacijskoj službi u Engleskoj i Walesu, no SARPO je prilagođen češkim uvjetima, uzimajući u obzir specifične sociokulturne aspekte i pravno okruženje. Prva verzija alata SARPO dovršena je i predstavljena stručnoj javnosti 2006. godine. SARPO koristi statičke i dinamičke čimbenike za utvrđivanje potreba i rizika od štete i ponovnog počinjenja kaznenog djela (Howard, 2012; prema Jiricka i sur., 2014). Rizik od ponovnog počinjenja kaznenog djela se utvrđuje na temelju povijesti činjena kaznenih djela, a vjerojatnost daljnje kriminalne karijere procjenjuje se izradom profila počinitelja. Važan dio alata je procjena motivacije počinitelja, odnosno u kojoj mjeri je voljan mijenjati određena područja u svom životu (Jiricka i sur., 2014).

SARPO koristi objektivne (izračunavanje utvrđenih rizika na skali od 0 do 10 bodova za svaki dinamički faktor) i subjektivne (samoprocjena počinitelja) metode procjene. Osnovna struktura alata sastoji se od pet dijelova. Prvi procjenjuje informacije o kriminalnoj povijesti počinitelja, usredotočujući se na specifične značajke počinitelja. Drugi dio alata analizira podatke koji se odnose na okolnosti, čimbenike i poticaje relevantne u kontekstu kriminalnog ponašanja počinitelja. Treći dio sastoji se od niza dinamičkih čimbenika rizika (ukupno 40) podijeljenih u šest područja: stanovanje, posao, financije, ovisnosti, obiteljski i socijalni odnosi te stavovi i životni stil. Četvrti dio sadrži obrazac za samoprocjenu od strane počinitelja koji sam ispunjava ovaj dio. Posljednji dio je konačni rezultat u kojem se tumače rezultati analize rizika i potreba, procjenjuje se motivacija počinitelja za rješavanje teških pitanja te procjenitelj daje preporuke o daljnjem tretmanu procijenjene osobe (Jiricka i sur., 2014). Na kraju ovog postupka izrađuje se

sveobuhvatno izvješće koje služi kao osnova za razvijanje programa kazne zatvora (Váně i Dirga, 2020).

6.3. Norveška

6.3.1. Kazna zatvora i zatvorski sustav

Unutar Ministarstva pravosuđa Norveške, za izvršenje kaznenih sankcija i pritvora formirana je služba pod nazivom „*Kriminalomsorgen*“ (NCS). Tijekom kazne zatvora, zatvorenici napreduju od viših prema nižim sigurnosnim ustanovama s ciljem što lakšeg povratka u društvo. Posebni zemljopisni oblik Norveške doveo je do prilagodbe u vezi s veličinom i distribucijom kaznionica, što je rezultiralo formiranjem mnogih malih, srednjih i nekoliko velikih kaznionica po cijeloj zemlji (United Nations Research Institute for Social Development [UNRISD], 2018). Kazna zatvora izvršava se u 57 zatvora diljem Norveške u zatvorima niske, visoke ili vrlo visoke sigurnosti. Najduža zatvorska kazna u Norveškoj može trajati 21 godinu, iako planiraju uvesti maksimalnu kaznu od 30 godina za zločine povezane s genocidom, zločine protiv čovječnosti ili druge ratne zločine. Prosječna kazna zatvora je oko 8 mjeseci (Dugdale, 2020).

Postupno napredovanje prema slobodi temelji se na shvaćanju da će zatvorenici više težiti slobodi, što je sustav zatvoreniji. Zatvorenici se kategoriziraju prema kaznenoj evidenciji, razlozima zbog kojih se osoba našla u pritvoru i potrebnim intervencijama te se razdvajaju zatvorenici s kaznama od dvije godine ili više i oni s kaznama manjim od dvije godine. S obzirom na ovu opću svijest o postupanju sa zatvorenicima, čini se iznenađujućim da Norveška nema posebno zakonodavstvo za mlade prijestupnike, unatoč tome što je dob za kaznenu odgovornost postavljena na 15 godina. Za teže prijestupe, maloljetnim počiniteljima kaznenih djela izriče se rad u zajednici, a vrlo rijetko zatvorska kazna. Iako vladina politika propisuje da nijedno dijete mlađe od 18 godina ne smije biti zatvoreno, svatko tko krši zakon mlađi od 18 godina u vrijeme počinjenja kaznenog djela može biti osuđen na zatvor samo kada je to nužno (UNRISD, 2018). Budući da u Norveškoj ne postoje posebni propisi za počiniteljice i mlade prijestupnike, žene odslužuju kazne u mješovitim zatvorima s muškim prijestupnicima, premda su smještene u različite jedinice (QCEA 2007; prema UNRISD, 2018). Maloljetni počinitelji raspoređeni su u

posebne ustanove ili smješteni u uobičajeni zatvor gdje su odvojeni od odraslih prijestupnika (Wolf i sur. 2004; prema UNRISD, 2018).

6.3.2. Procedure i postupci procjene zatvorenika

Nakon pojedinačne procjene, pojedinci se smještaju u institucije s odgovarajućom razinom sigurnosti u skladu s rizicima i potrebama koje svaki zatvorenik predstavlja. NCS koristi sustav procjene počinitelja BRIK, u ranoj fazi kazne zatvora, za prikupljanje podataka o individualnim potrebama i resursima i pružanje sveobuhvatne i učinkovite intervencije u procesu rehabilitacije i reintegracije počinitelja. BRIK je vodič s smjernicama za vođenje razgovora, procjenu kriminogenih čimbenika i svih ostalih čimbenika koje stručnjak smatra relevantnima, procjenu resursa, kompetencija, vještina, jakih strana zajedno s počiniteljem kaznenog djela. Vrlo je koristan alat za daljnje vođenje pojedinačnog slučaja, uspostavljanje dobrog odnosa i međusobnog povjerenja između stručnjaka i zatvorenika, ostavlja mogućnost počinitelju da potvrdi ili opovrgne zaključke stručnjaka i iznese svoje mišljenje. BRIK se temelji na modelu rizika, potreba i responzivnosti. Načelo rizika ukazuje na to da ponuđena usluga mora odgovarati razini rizika počinitelja kaznenog djela, načelo potrebe procjenjuje kriminogene potrebe i dinamičke čimbenike koji su prediktori za kazneno djelo i načelo responzivnosti se usredotočuje na povećanje sposobnosti počinitelja da uči iz intervencija (Santora i sur. 2014; prema UNRISD, 2018). Norveška prije nije imala standardizirani sustav procjene počinitelja. BRIK ima dva osnovna cilja: prvo, utvrditi potrebe počinitelja, i drugo, formirati osnovu za suradnju s drugim tijelima u svrhu pružanja sveobuhvatnih usluga tijekom i nakon zatvora (Hansen i Samuelsen, 2016). Norveški BRIK je računalni program za procjenu potreba i resursa osuđenih osoba, a rezultati se koriste za izradu individualnog plana intervencija prema potrebama i snagama svakog zatvorenika (NCS, 2012; prema UNRISD, 2018).

BRIK se fokusira na nekoliko životnih područja i sadrži relativno mali broj pitanja, nakon čega slijedi sveukupna ocjena te kategorije zajedno sa zatvorenikom (Hansen i Samuelsen, 2016). Alat ispituje ekonomsku situaciju zatvorenika, obrazovanje, rad i zaposlenje, odnose, tjelesno zdravlje, mentalno zdravlje, upotrebu alkohola i droga, agresiju i nasilno ponašanje, liječenje od ovisnosti te ranije kažnjavanje (Dugdale, 2020).

6.4. Ujedinjeno Kraljevstvo – Engleska i Wales

6.4.1. Kazna zatvora i zatvorski sustav

Mnogo je vrsta kazni koje sudac ili suci mogu izreći počiniteljima u Engleskoj i Walesu, od novčanih kazni koje se izriču za prekršaje, pa sve do doživotnih zatvora za najteža kaznena djela. Kazna zatvora može se izreći ako sud smatra da je potrebno zaštititi javnost. Duljina kazne ovisi o težini kaznenog djela i maksimalnoj kazni koja je zakonom dopuštena, a minimalne kazne zatvora definirane su samo za neka teška kaznena djela. Sudovi imaju niz različitih kazni koje mogu izreći djeci i mladima u dobi od 10 do 17 godina, pa tako i kaznu zatvora. Kazna zatvora u Engleskoj i Walesu od strane odraslih i maloljetnih počinitelja, izdržava se u više od 120 ustanova. (UK legislation, 2020).

6.4.2. Procedure i postupci procjene zatvorenika

OASys (*Offender Assessment System*), sustav procjene počinitelja, je alat koji koriste zatvorske i probacijske službe zbog procjene rizika i potreba te radi utvrđivanja čimbenika zbog kojih je osoba počinila kazneno djelo. Također se procjenjuje vjerojatnost nanošenja štete samome sebi ili drugim ljudima i što je potrebno učiniti kako bi se ta vjerojatnost smanjila. Procjena uključuje intervju i upitnik za samoprocjenu. Cjelovita procjena i plan kazne radi se kod zatvorenika s kaznom zatvora od 12 mjeseci ili više, prilikom prijema ili u roku od 8 tjedana od presude te se mora revidirati najmanje jedanput u 12 mjeseci ili kada se dogodila neka značajna prekretnica. Na temelju prikupljenih podataka izrađuje se plan izdržavanja kazne zatvora. OASys uključuje različite procjene rizika na temelju različitih vrsta informacija. Neke od procjena temelje se na statičkim čimbenicima rizika, poput dobi prilikom počinjenja prvog kaznenog djela, prirode i učestalosti kaznenih djela, broja zatvorskih kazni i slično. Također se procjenjuju i dinamički čimbenici kao što su zlouporaba supstanci, zaposlenje, način razmišljanja, ponašanje i stavovi (HM Prison Service, 2005).

OGRS (*Offender Group Reconviction Scale*) je alat koji se koristi za procjenu vjerojatnosti ponovnog kaznenog djela na temelju statičkih čimbenika kao što su dob, spol i povijest kriminala.

Daje rezultat koji pokazuje vjerojatnost da će netko ponoviti djelo u razdoblju od 12 do 24 mjeseca. Niži rezultat znači manju vjerojatnost ponovnog kaznenog djela (Prison Reform Trust, 2018).

OGP (*OASys General reoffending Predictor*) procjenjuje vjerojatnost nenasilnog kaznenog djela koristeći i statičke i dinamičke čimbenike. Informacije o statičkim čimbenicima pruža OGRS, kao što je gore spomenuto. OGP pokriva sva kaznena djela, osim nasilnih kaznenih djela, seksualnih prijestupa i rijetkih kaznenih djela poput podmetanja požara, zanemarivanja djece ili kaznenih djela povezanih s terorizmom. OVP (*OASys Violence Predictor*) sličan je OGP-u, ali procjenjuje vjerojatnost neseksualnog nasilnog kaznenog djela, uključujući ubojstva i napade, prijetnje i uznemiravanje, nasilna kaznena djela (npr. pljačke i teške provale), remećenje javnog reda i mira i posjedovanje oružja. OVP također koristi i statičke i dinamičke čimbenike rizika (Prison Reform Trust, 2018).

RoSH (*Risk of Serious Harm*) procjenjuje rizik od ozbiljne štete drugima, prema djeci, prema samome sebi uključujući rizik za samoubojstvo ili samoozljeđivanje, opću ranjivost te ostale rizike poput vjerojatnosti za bijeg i slično. U sklopu RoSH-a može se raditi samo trijaža na temelju koje se onda odlučuje je li potrebna cjelovita procjena rizika. Na temelju procjene, za zatvorenika se definira rizik za nanošenje ozbiljne štete koji može biti vrlo visok, visok, srednji ili nizak. Kod niskog rizika trenutni dokazi ne ukazuju na vjerojatnost nanošenja ozbiljne štete, kod srednjeg postoje prepoznatljivi pokazatelji ozbiljne štete i počinitelj može nanijeti takvu štetu, ali pod određenim okolnostima (ne uzimanje lijekova, zlouporaba droga ili alkohola itd.). Visoki rizik upućuje na to da bi se ozbiljna šteta mogla dogoditi u bilo kojem trenutku, a kod vrlo visokog postoji neposredna opasnost od ozbiljne štete. Ako zatvorenik dobije ocjenu vrlo visokog, visokog ili srednjeg rizika od ozbiljne štete, mora se definirati plan upravljanja rizikom (Prison Reform Trust, 2018).

Ostala dijagnostička sredstva koja se mogu koristiti su (Prison Reform Trust, 2018):

- RM2000 (*Risk Matrix 2000*) alat je za procjenu rizika koji koristi statičke čimbenike rizika kako bi se definirala vjerojatnost ponovne osude za seksualno ili nasilno kazneno djelo. Koriste ga zatvori, policija i probacija za muškarce starije od 18 godina s najmanje jednom presudom za seksualni zločin.

- SARA (*Spousal Assault Risk Assessment*) razmatra čimbenike rizika koji se odnose na napad na suprugu ili obitelj. Koristi i statičke i dinamičke čimbenike rizika. Koristi se u slučajevima kada je kazneno djelo povezano s obiteljskim zlostavljanjem.
- ARMS (*Active Risk Management System*) je okvir upravljanja rizikom za muške seksualne počinitelje starije od 18 godina. Prikupljene informacije se inkorporiraju u OASys RoSH i plan izdržavanja kazne.
- ASSET je alat koje se koristi kod procjene mladih počinitelja i identifikacije čimbenika koji doprinose delinkventnom ponašanju.
- RSR (*Risk of Serious Recidivism*) uveden je 2014. godine, a koristi se za procjenu vjerojatnosti počinjenja ozbiljnog kaznenog djela u sljedeće dvije godine. RSR se uglavnom temelji na statičkim faktorima, ali može uključivati i dinamičke čimbenike.

Podaci koji se prikupe tijekom procjene pomoću OASys-a koristit će se za izradu akcijskog plana za rješavanje utvrđenih potreba i rizika ili plana kazne zatvora s ciljem smanjenja rizika od ponovnog počinjenja kaznenog djela u zajednici i smanjenje rizika od nanošenja štete ukoliko je zatvoreniku dodijeljena srednja, visoka ili vrlo visoka opasnost od ozbiljne štete. Plan sadrži i opis intervencija koje je potrebno poduzeti kako bi se promijenilo ponašanje osobe ili riješio problem zlorabe droga ili alkohola te način pripreme zatvorenika za život na slobodi. Konkretno, sadrži opis ciljeva koji bi se trebali postići, što je potrebno učiniti kako bi se ishodi postigli i u kojem vremenskom periodu, tko će raditi sa zatvorenikom i na koji način, kada i tko će pregledati i ažurirati plan izdržavanja kazne zatvora. Bitno je postaviti ciljeve koji su realni i ostvarivi te radnje i intervencije postaviti prema redosljedu prioriteta. U samo planiranje, aktivno je uključen i sam zatvorenik. Zatvor može razmotriti plan ako je zatvorenik premješten u drugu instituciju, postignut je jedan od ciljeva, u slučaju kada se može razmotriti uvjetni otpust zatvorenika ili je na samom kraju kazne zatvora ili pak napredak nije postignut i treba razmotriti alternativne mogućnosti. Aktivnosti se mogu promijeniti, međutim, ishodi postavljeni na početku uglavnom ostaju isti (Prison Reform Trust, 2018).

6.5. Japan

6.5.1. Kazna zatvora i zatvorski sustav

U Japanu postoje tri vrste kaznenih institucija: zatvori, maloljetnički zatvori i ustanove u kojima se nalaze osobe koje čekaju izricanje kazne (*detention houses*). Broj kaznenih ustanova u Japanu je 184, točnije 61 zatvor i 8 podružnica, 6 maloljetničkih zatvora, 8 ustanova i 101 podružnica za osobe u pritvoru. Prema japanskom zakonu, maloljetnik je svaka osoba mlađa od 20 godina, a dob kaznene odgovornosti je 14 godina. Glavne kazne prema silaznom redu težine su smrtna kazna, zatvor sa ili bez rada (kazna zatvora ne smije biti kraća od mjesec dana), novčana kazna i prekršajni zatvor. Maksimalna dužina kazne zatvora za jedno kazneno djelo je 20 godina, ali se u određenim okolnostima može produžiti do 30 godina pa ukoliko je osoba počinila više kaznenih djela može doživotno biti u zatvoru. Prekršajni zatvor bez rada je lišavanje slobode bez radnog odnosa u trajanju od jednog do 29 dana (United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, [UNAFEI], 2019a). Minimalna dob za smrtnu kaznu je 18 godina, premda Japan maloljetnike definira kao one mlađe od 20 godina, i uglavnom se izriče samo za višestruka ubojstva ili izdaju (Silva, 2017).

6.5.2. Procedure i postupci procjene zatvorenika

Uz klasifikaciju koja se vrši radi razdvajanja zatvorenika prema spolu, dobi i pravnom statusu, zatvorenici prolaze i procjenu kako bi se utvrdio korektivni plan i potrebni tretmani i intervencije, kao i karakteristike i kriminalne tendencije svakog zatvorenika. Planiranje kazne zatvora osuđenih zatvorenika sastoji se od tri glavne komponente, a to su planiranje rada zatvorenika, obrazovanja i promjena. Kako bi ih učinkovito proveli, kaznene ustanove provode procjene zatvorenika, svrstavaju ih u zasebne skupine i određuju smjernice postupanja za svakog zatvorenika (UNAFEI, 2019a). Tijekom procjene primjenjuju se medicinske, psihološke, pedagoške i sociološke tehnike i metode poput intervjua i kliničkih pregleda te alati za procjenu rizika razvijenog za zatvorenike u posebnim centrima za procjenu tijekom otprilike dva mjeseca. Prilikom ulaska u zatvor, u roku od pet dana definirane smjernice od strane centra se proučavaju i po potrebi modificiraju (Ministry of Justice, 2018).

Početna procjena odvija se kad je kazna postala pravomoćna i obvezujuća. To je sveobuhvatna procjena koja obuhvaća različite čimbenike: tjelesno i mentalno zdravlje, povijest činjenja kaznenih djela i značajni događaji, obrazovanje, zapošljavanje, članstvo u organiziranim kriminalnim skupinama, kriminalne tendencije, obiteljsko okruženje, sklonost za rad ili

obrazovanje, životni planovi i bilo koja druga relevantna pitanja. Postoje dvije faze početne procjene. Prva faza se provodi u ustanovi u koju je zatvorenik smješten u vrijeme pravomoćnosti kazne. Fokus je na određivanju najprikladnije kaznene ustanove za zatvorenika. Druga faza procjene provodi se u kaznenoj ustanovi u koju je zatvorenik premješten. Tada se radi detaljnija procjena zatvorenika. Na temelju tih procjena, za svakog zatvorenika utvrdit će se smjernice, odnosno cilj, sadržaj i metode koje će se primjeniti tijekom trajanja kazne zatvora. Napredovanje i ostvarenje ciljeva zatvorenika procjenjuje se svakih šest mjeseci i prema potrebi se smjernice revidiraju (UNAFEI, 2019a).

Ministarstvo pravosuđa u Japanu razvilo je opći alat za procjenu rizika za zatvorenike (G-Tool) u svrhu razvrstavanja zatvorenika na odgovarajući tretman u skladu s načelima rizika i potreba te ga je započeo provoditi 2017. godine. G-Tool posvećen je klasifikaciji zatvorenika i razvijen je na temelju opsežnih istraživanja usredotočenih na faktore koji mogu utjecati na recidiv, a koristi se za sve zatvorenike tijekom procjene na početku kazne zatvora. Trenutna verzija ispituje rizik za ponovno počinjenje djela na temelju čimbenika kao što su kaznena evidencija, učestalost kažnjavanja i zatvaranja i priroda kaznenih djela, te procjenjuje vjerojatnost izricanja kazne zatvora koristeći četiri ocjene, u rasponu od vrlo niska do vrlo visoka vjerojatnost, u roku od dvije godine nakon puštanja iz ustanove. Čimbenici koji se koriste za procjenu vjerojatnosti ponovnog počinjenja djela različiti su za žene i muškarce. G-Tool za muškarce sadrži 18 čimbenika, dok verzija za žene ima 16. Rezultat procjene osnovni su podaci za odlučivanje o statusu zatvorenika i za odabir programa za njihovu rehabilitaciju (UNODC, 2020).

Procjene maloljetnika provode se u domovima namijenjenima za klasifikaciju maloljetnika (*Juvenile Classification Home*) kako bi se pružili relevantni podaci za istragu i saslušanje na obiteljskom sudu (Silva, 2017), a imaju tri glavne dužnosti: klasifikacija maloljetnika kao odgovor na zahtjeve obiteljskog suda, pružanje odgovarajućeg tretmana i pružanje aktivnosti kojima će se spriječiti daljnje kriminalno ponašanje maloljetnika. Tijekom ovog postupka procjenjuju se i identificiraju problematična područja maloljetnikove ličnosti i socijalnog okruženja koja su dovela do počinjenja kaznenog djela ili delinkvencije. Također se nude odgovarajuće smjernice za rješavanje utvrđenih problema na temelju psihološke procjene, ponašanja i liječničkog pregleda. Dakle, klasifikacija se temelji na stručnim znanjima i vještinama iz različitih područja kao što su medicina, psihologija, pedagogija i sociologija. Klasifikacija se provodi tijekom trajanja pritvora

u roku od 2 tjedna i najduže do 8 tjedana. Alat za procjenu maloljetnika je MJCA (*Ministry of Justice Case Assessment tool*) koji se koristi od 2013. godine. MJCA se temelji na načelima rizika, potreba i responzivnosti te na statičkim i dinamičkim čimbenicima rizika. Koristi se za procjenu rizika ponovnog počinjenja kaznenog djela maloljetnika i drugih važnih elemenata za daljnje postupanje te za procjenu učinkovitosti odgojno-popravnih tretmana. Na temelju procjene i klasifikacije, obiteljski sud može postaviti maloljetnika pod jednu od tri zaštitne mjere: probacijski nadzor, smještaj u ustanovi za skrb o djeci ili školu za osposobljavanje maloljetnika (*Juvenile Training School*) (UNAFEI, 2019b).

6.6. Kanada

6.6.1. Kazna zatvora i zatvorski sustav

U Kanadi postoji šest institucija maksimalne sigurnosti za zatvorenike, devet srednje sigurnosti, pet minimalnog osiguranja i 23 ustanova višerazinske sigurnosti podijeljenih u pet regija (Atlantic, Quebec, Ontario, Prairie, Pacific). Maksimalna kazna zatvora je doživotna kazna koju zatvorenici izdržavaju u kaznionicama, a kazne zatvora kraće od dvije godine u zatvorima (Nicol, 2020). Mlada osoba može biti proglašena krivom za kazneno djelo ukoliko je u vrijeme počinjenja djela imala između 12 i 18 godina (Government of Canada, 2002).

6.6.2. Procedure i postupci procjene zatvorenika

U Kanadi tijekom 1980-ih pojavila se potreba za boljom procjenom počinitelja i razmjenu informacija unutar kaznenopravnog sustava. U kolovozu 1991. CSC je pokrenuo inicijativu za uspostavljanje okvira za sustavni pristup procjeni počinitelja nakon prijema u korekcijske ustanove. Napori radne skupine kulminirali su nacionalnim modelom procjene čiji je naziv *Offender Intake Assessment* (OIA) (Brown i Motiuk, 2005).

Za proces procjene, koju provodi multidisciplinarni tim stručnjaka, izrađen je poseban obrazac s objašnjenjima pojedinog pitanja i načina bodovanja svakog odgovora. CNIA (*Case Needs Identification and Analysis*) je pilotiran 1992. godine i implementiran na nacionalnoj razini 1994. godine od strane CSC, a nakon toga nastaje alat za identifikaciju i analizu dinamičkih

čimbenika (DFIA - *Dynamic Factors Identification and Analysis*). Vjerojatnost recidivizma i statički čimbenici se definiraju prema SIR-R1 (*Statistical Information on Recidivism Scale – Revised 1*), razvijen je i obrazac za izradu izvještaja o kaznenom profilu i planu izvršavanja kazne zatvora (*The Correctional Plan*) i slično (Bourgon, Mugford i Hanson, 2017).

U Kanadi prilikom dolaska zatvorenika, u roku od 24 sata mora se obaviti razgovor s zatvorenikom kako bi se odredile potrebe zatvorenika, prikupili podaci za dodjelu ćelije ili sobe uzimajući u obzir prirodu i težinu kaznenog djela, pružiti informacije zatvoreniku o narednim postupcima, omogućiti telefonski poziv zatvorenika i odvjetnika ili ovlaštene osobe kako bi se ta osoba obavijestila o prijemu zatvorenika u zatvor (Correctional Service of Canada [CSC], 2018). Postupak procjene prilikom prijema zatvorenika uključuje: primjenu aktuarskih alata, procjenu zdravstvenog stanja zatvorenika, zdravstvenih i mentalnih potreba i identifikaciju intervencija, definiranje statičkih i dinamičkih čimbenika povezanih s rizikom počinitelja da počini kazneno djelo, profiliranje ciklusa kaznenih djela uzimajući u obzir evidenciju kaznene povijesti, prirodu i težinu kaznenog djela i povijest seksualnih kaznenih djela, prepoznavanje čimbenika povezanih s uspješnom reintegracijom, utvrđivanje intervencija pomoću kojih će se ostvariti početni plan izdržavanja kazne zatvora i utvrđivanje razine sigurnosti i smještaja počinitelja (CSC, 2017a). Za sve počinitelje obavlja se sigurnosna klasifikacija i prema njoj smještaj u kaznionicu (*Security Classification and Penitentiary Placement*) na temelju statičkih čimbenika. Nakon toga obavlja se procjena vjerojatnosti za recidivizam, prije utvrđivanja razine intervencije, na temelju statičkih čimbenika te se po potrebi ažurira nakon primanja novih podataka. U svrhu procjene zatvorenika i izrade plana, odnosno programa izvršavanja kazne zatvora prikupljaju se statički i dinamički čimbenici prema kojima se definira i razina potrebne intervencije. Stručnjak koji obavlja procjenu mora navesti objašnjenje zašto je potrebno usmjeriti se na određene čimbenike u intervenciji, posebice ako oni nisu direktno povezani s kaznenim djelom ali mogu doprinjeti reintegraciji zatvorenika (CSC, 2019).

The custody rating scale je instrument koji se koristi u svrhu početne procjene zatvorenika, a sastoji se od dvije subskale: institucionalna prilagodba i sigurnosni rizik. Subskala institucionalne prilagodbe ispituje pet čimbenika: povijest uključenosti u incidente unutar institucije, povijest bijega, život u zajednici u skladu s normama, zlouporaba alkohola i droga i dob u trenutku izricanja presude za trenutno kazneno djelo. Subskala sigurnosnog rizika sastoji se od sedam čimbenika za

koje se pokazalo da su povezani s potencijalnim ponovnim počinjenjem kaznenih djela u budućnosti: broj prethodnih presuda, najteže kazneno djelo, težina trenutnog kaznenog djela, duljina kazne, život u zajednici u skladu s normama, prethodno puštanje na slobodu i dob u vrijeme prvog prijema. Svakoj stavci dodjeljuje se ponder, a zatim se ponderirane stavke zbrajaju kako bi se dobili ukupni rezultati na skali i kako bi odredilo je li za zatvorenika potrebna minimalna, srednja ili maksimalna sigurnost (CSC, 2018).

Čimbenici koje je potrebno uzeti u obzir prilikom definiranja ustanove u kojoj će zatvorenik izdržavati kaznu zatvora su ozbiljnost kaznenog djela, ostale optužbe protiv zatvorenika, ponašanje zatvorenika tijekom kazne, povijest činjenja kaznenih djela, fizičke ili mentalne bolesti ili poremećaji, sklonost nasilnom ponašanju, kontinuirano sudjelovanje u kriminalitetu. S obzirom na navedena područja koja se procjenjuju, počinitelj se može klasificirati kao zatvorenik kojemu je potreban smještaj u ustanovi s maksimalnom sigurnosti jer postoji velika vjerojatnosti bijega, potreban je visoki stupnja nadzora i kontrole. Nakon toga zatvorenik može biti u kategoriji gdje ga se šalje u ustanovu srednje sigurnosti, a u kazneno tijelo minimalne sigurnosti odlazi zatvorenik koji predstavlja malu vjerojatnost bijega i niskog rizika po sigurnost javnosti u slučaju bijega te zahtjeva nisku stupanj nadzora i kontrole u kaznionici (UNODC, 2020). Prilikom preporuke zatvorskog smještaja za zatvorenika u početnoj procjeni, preporučena ustanova koja osigurava sigurnost javnosti, osoblja ili drugih osoba u kaznionici i zatvorenika je ona koja je najbliža obitelji zatvorenika, kulturno i jezično najviše odgovara zatvoreniku, odgovara zdravstvenom stanju i potrebama zatvorenika te pruža odgovarajuće programe i usluge (CSC, 2018).

Nakon inicijalne procjene ili ako postoje razlozi da će dodatne procjene pomoći u razjašnjavanju ukupnog rizika koji predstavlja počinitelj, osoblje ga može uputiti na dodatne procjene pri prijemu. Provjera i procjena mentalnog zdravlja dovršit će se u roku od 14 dana od prijema, te odmah uputiti počinitelja na liječenje i potrebne intervencije ako postoje dokazi o ranjivom i neadekvatnom ponašanju, pokušaju ili postojanju plana samoubojstva ili samoozljeđivanja i drugo. Procjena seksualnih prijestupnika, prije finaliziranja plana kazne zatvora, radi se u slučajevima kada su osobe počinitelji ili imaju povijest seksualnih kaznenih djela ili pak iskazuju krivnju za spolno motivirano kazneno djelo ali nisu za njega bili osuđeni. Posebno

se može raditi i procjena kod starijih zatvorenika, ovisnika, počinitelja obiteljskog nasilja i procjena potreba za dodatnim obrazovanjem zatvorenika (CSC, 2017b).

Razina motivacije kod zatvorenika procjenjuje se za osam područja: obrazovanje, zapošljavanje, brak/obitelj, suradnici, zlouporaba psihoaktivnih tvari, funkcioniranje zajednice, osobna/emocionalna orijentacija i stav. Osoba koja je visoko motivirana prepoznaje potrebu za intervencijom prije svega iz unutarnjih razloga i spremna je započeti promjenu. Srednje motivirani počinitelj možda neće u potpunosti prihvatiti ili prepoznati problematično područje, ali voljan je sudjelovati u preporučenim programima ili drugim intervencijama. Kod nisko motiviranih počinitelja preporučuje se motivacijski intervju jer negiraju potrebu za promjenom. Slično se stupnjevuju i rezultati procjene osjećaja odgovornosti zatvorenika. Počinitelj može prihvaćati odgovornost za svoje postupke, prepoznaje probleme i pokazuje krivnju i empatiju prema žrtvi nasuprot počinitelju koji odbacuje odgovornost te pokazuje visoku razinu poricanja i kognitivnih distorzija (CSC, 2019).

U sklopu procjene određuje se i potencijal reintegracije. Nizak potencijal reintegracije dodjeljuje se počiniteljima koji su dobili visoku ocjenu u dva ili više od tri alata (*Custody Rating Scale*, podaci o vjerojatnosti recidivizma, statički i dinamički čimbenici) te su njima potrebne institucionalne korektivne intervencije na temelju dinamičkih čimbenika, razine rizika i potreba. Umjereni potencijal reintegracije dodjeljuje se osobama koje su dobile jedan visoki rezultat i umjereni rezultat u najmanje jednom od druga dva alata ili koji su dobili umjerene rezultate na sva tri alata. Visok potencijal reintegracije dodijeljen je svim ostalim počiniteljima kaznenih djela, tj. svima onima koji nisu postigli visoki rezultat ni u jednom od tri alata ili su postigli visoki rezultat u jednom od alata, a niski u ostala dva te prema njima nije potrebno poduzimati intervencije (CSC, 2019).

Nakon navedenih postupaka, izrađuje se plan na temelju kojega će zatvorenik izvršavati kaznu zatvora i na temelju kojega će stručno osoblje pratiti napredak osobe (*The Correctional Plan*). Plan izvršavanja kazne zatvora i kazneni profil osobe moraju biti definirani, na temelju procjene od strane stručnog osoblja, u roku od 60 do 90 dana, ovisno o duljini kazne zatvora. Plan ili program izrađuje se u dogovoru s počiniteljem, a sadrži informacije o stupnju intervencije s obzirom na potrebe, individualizirane i vremenski raspoređene ciljeve i obveze koje je odredio sud, odgovornost počinitelja, motivaciju, reaktivnost, angažiranost, potencijal i druge bitne

podatke dobivene procjenom i profesionalnom prosudbom. Planiranje kazne za počinitelje koji izdržavaju kaznu od 10 godina ili više uključivat će četiri faze, a početni fokus je na prilagodbi i integraciji u institucionalno okruženje. Prijestupnici u ustanovama srednje sigurnosti moraju se pripremati za puštanje na slobodu ili reintegraciju u zajednicu da bi bili podobni za smještaj ili premještanje u okruženje bez kontrole. Za počinitelje koji služe tri godine ili manje, a koji su zatražili uvjetni otpust ili ispunjavaju uvjete za puštanje na slobodu u roku od šest mjeseci od završetka prijema, izrađuje se Strategija zajednice (*Community Strategy*) (CSC, 2019).

6.7. Sjedinjene Američke Države – Ohio

6.7.1. Kazna zatvora i zatvorski sustav

Ohio klasificira kaznena djela u pet kategorija. U prvu kategoriju spadaju najozbiljnija kaznena djela, a kaznena djela petog stupnja najmanje su ozbiljna. S obzirom na to u koju kategoriju kazneno djelo spada, kazna zatvora može trajati od 6 mjeseci do doživotnog zatvora. Minimalna dob djeteta kojemu se može suditi nije definirana, a sud za maloljetnike nadležan je za kaznena djela za koja se utvrdi da su počinjena prije 18. godine života. Zatvorenici se prema sigurnosnim potrebama upućuju u jedno od 27 kaznenih tijela, dok za maloljetnike postoje 3 ustanove za izvršavanje kazne zatvora (Ohio Revised Code, 2019; prema Long, 2020).

6.7.2. Procedure i postupci procjene zatvorenika

Zakon države Ohio zahtijeva da se zatvorenike obrađuje kroz prihvatni centar gdje se procjenjuju njihovi rizici i potrebe prije nego što ih pošalje na izdržavanje zatvorske kazne u određenu razinu sigurnosti. Zakon također navodi ključne kriterije za donošenje ove odluke, a to su priroda ili težina kaznenog djela zbog kojeg je zatvorenik osuđen, duljina kazne, potreba za liječenjem zbog medicinskih i mentalnih problema, prethodno ponašanje na uvjetnom otpustu, uvjetnoj kazni itd., priroda prethodnog kaznenog djela, dob zatvorenika, rizik za bijeg, predstavlja li opasnosti za druge zatvorenike, osoblje ili zajednicu, dostupnost mogućnosti rada i potrebnog tretmana u instituciji i bilo koje druge relevantne informacije. Prikladna razina klasifikacije definira se kao ona na kojoj se daje prednost sigurnosti zajednice, zatvorenika i osoblja, a ustanova može sigurno nastaviti s naporima u rehabilitaciji. U idealnom slučaju, zatvorenik će se smjestiti

u najmanje restriktivnu ustanovu te što je moguće bliže članovima svoje obitelji. Ova se procjena rizika temelji na mnogim čimbenicima, uključujući prethodno ponašanje pojedinca, kaznenu evidenciju i povezanost s kriminalnim skupinama, kao i dob, spol, mentalne bolesti i drugo. Sigurnost objekta kreće se od razine 1 (s najviše privilegija i najmanje ograničenja) do razine 4 (s najmanje privilegija i najviše ograničenja). Zatvorenici koji predstavljaju ozbiljnu prijetnju u svojim ustanovama zbog nasilnog i ometajućeg ponašanja mogu se također smjestiti u produženi restriktivni smještaj (razina 5) gdje mogu biti ograničeni na svoje ćelije više od dvadeset i dva sata dnevno (Long, 2020).

ORAS (*Ohio Risk Assessment System*) je sustav za procjenu rizika i potreba počinitelja iz savezne države Ohio kako bi se poboljšala dosljednost i olakšala komunikacija među različitim stručnjacima. Cilj je bio razviti alat za procjenu koji će predviđati recidiv u više točaka kaznenopravnog sustava, konkretno u fazi pretkaznenog postupka, nadzora od strane zajednice (probacija i uvjetni otpust), prijema u zatvor i kod puštanja na slobodu (Latessa i sur., 2010).

Korištenje standardiziranog alata za procjenu u Ohiju omogućuje dosljednost u procjeni rizika u svim jurisdikcijama. Prije stvaranja ORAS-a, diljem Ohija koristile su različite metode procjene, stvarajući veliku varijaciju u praksi procjene rizika i potreba počinitelja. Stoga je jedna od svrha ORAS-a bila promicati dosljednu i objektivnu procjenu rizika od recidiva za počinitelje u Ohiju. Nadalje, budući da je ORAS automatiziran, stavke koje se procjenjuju u ranijim fazama mogu se dopuniti podacima iz kasnijih procjena. Isto tako, ORAS je razvijen s ciljem da pomogne službenicima u vođenju slučajeva pružanjem podataka za prepoznavanje i određivanje prioriteta u tretmanu počinitelja. Svaki instrument procjene raščlanjen je prema određenom području života (npr. kriminalni stavovi, zlouporaba droga), a određene kategorije počinitelje dijele u skupine na temelju vjerojatnosti da će počinuti novo kazneno djelo. Drukčije rečeno, postupak procjene ne samo da pruža ukupnu razinu rizika, već također pruža i razinu rizika i podatke o područjima na koje je potrebno djelovati tijekom izdržavanja kazne zatvora. U skladu s načelima učinkovite klasifikacije, ORAS prikuplja informacije o potencijalnim preprekama u tretmanu: niska inteligencija, poteškoće u čitanju i pisanju, mentalno zdravlje, povijest zlostavljanja i zanemarivanja, motivacija, jezik i drugo. Te stavke nisu izravno povezane s recidivom, ali umjesto toga imaju potencijal ograničiti učinkovitost intervencija i resocijalizacije (Latessa i sur., 2010).

Podaci prikupljeni u ranijim točkama mogu se prenijeti u kasnije procjene, ali se također mogu ažurirati kako bi odražavali promjene dinamičkih čimbenika rizika koji su se dogodili između procjena. Svaki alat ima malo drugačiji sustav bodovanja pomoću kojih klasificira počinitelje kao nisko do vrlo visoko rizične, s različitim graničnim ocjenama, ovisno o alatu ili spolu počinitelja. Postupak bodovanja obavlja se nakon prikupljanja podataka iz službenih evidencija i strukturiranog razgovora. Intervjue provodi Odjel za rehabilitaciju i korekciju u Ohiju (*Ohio Department of Rehabilitation and Correction*) u suradnji sa Sveučilištem u Cincinnatiju koje je i razvilo alat ORAS (Long, 2020).

ORAS se sastoji od devet različitih verzija za različiti stadij u kaznenom postupku i tijekom trajanja kazne ili mjere (University of Cincinnati: Corrections Institute [UCCI], 2020a):

- ORAS-PAT (Pre-Trial Tool) koristi se kod inicijalnog kontakta počinitelja s kaznenim pravosuđem i tijekom suđenja.
- ORAS-CSST (Community Supervision Screening Tool) se ispunjava u vrlo kratkom vremenu ukoliko se nad osobom vrši određeni nadzor u zajednici.
- ORAS-CST (Community Supervision Assessment Tool) također je namijenjen za ispunjavanje u kontekstu zajednice ali sadrži više varijabli.
- ORAS-MST (Misdemeanor Screening Tool) konstruiran za potrebe sudova te se primjenjuje ukoliko se pomoću ORAS-CST ustanovilo da je počinitelj visoko rizičan.
- ORAS-MAT (Misdemeanor Assessment Tool) koristi za potrebe sudova i ispituje više područja u odnosu na ORAS-MST.
- ORAS-PST (Prison Intake Screening Tool) koristi se prilikom dolaska zatvorenika u ustanovu.
- ORAS-PIT (Prison Intake Tool) se preporuča koristiti za zatvorenike koji su postigli umjereni do visoki rizik na ORAS-PST.
- ORAS-RT (Reentry Tool) je dizajniran za upotrebu prije puštanja na slobodu kod zatvorenika s kaznom dužom od 4 godine.
- ORAS-SR (Supplemental Reentry Tool) koristi se prije puštanja iz zatvora kod zatvorenika s kaznom kraćom od 4 godine.

ORAS-PST kratki je upitnik koji otkriva nisko rizične zatvorenike koje ne treba procijeniti pomoću alata ORAS-PIT. Alat se sastoji od 4 tvrdnje: je li osoba bila zaposlena u vrijeme uhićenja,

najduže razdoblje nezaposlenosti u posljednje dvije godine, živi li počinitelj s partnerom, roditeljima, sam ili u skloništu te koliko je stabilno prebivalište, u smislu, može li se osoba vratiti u smještaj u kojem je bila prije uhićenja. Na temelju tih četiri tvrdnji definira se rizičnost zatvorenika i to na način da su muškarci koju su u rasponu 0 – 1 su nisko rizični, a u rasponu 2 – 6 umjereno i visoko rizični. Žene su nisko rizične ukoliko su postigle bodove 0 – 3 i visoko rizične kod raspona 4 – 6 (Long, 2020).

ORAS-PIT dizajniran je za mjerenje čimbenika rizika koji su prisutni kada zatvorenik ulazi u zatvorski sustav koji predviđaju recidiv nakon puštanja na slobodu. Od 200 potencijalnih prediktora recidiva, zadržano je 30 čimbenika rizika značajno povezanih s recidivizmom, koji su spadali u kategorije: dob, kriminalna povijest, obrazovanje, posao, financije, obiteljska i socijalna potpora, zlouporaba psihoaktivnih tvari i kriminalni način života. Tvrdnje su konstruirane na način da je moguće na njih odgovoriti sa dva već ponuđena odgovora, od kojih jedan iznosi 0 bodova, a drugi 1 bod. Nakon procjene moguće je definirati četiri kategorije rizika za muške zatvorenike (nizak 0 – 8, umjereni 9 – 16, visoki 17 – 24 i vrlo visoki 25+) i tri kategorije za ženske zatvorenike (niski 0 – 12, umjereni 13 – 18, i visokih 19+) te rizik u odnosu na svako područje koje se ispituje. ORAS-PIT postao je standardni alat za procjenu rizika zatvorenika u državi Ohio u travnju 2011. godine (Long, 2020).

Sustav procjene mladih u Ohiju je OYAS (Ohio Youth Assessment System) koji je osmišljen kako bi pomogao stručnjacima u maloljetničkom pravosuđu u pružanju najučinkovitijih intervencija za mlade na temelju njihove vjerojatnosti da će se ponovno počiniti kazneno djelo, kriminogenih potreba i mogućih prepreka u tretmanu, uz korištenje najmanje restriktivne kazne. Da bi se taj cilj najbolje postigao, osmišljeno je pet jedinstvenih instrumenata za procjenu mladih u svakoj fazi maloljetničkog pravosuđa. Prva dva, OYAS-DIV i OYAS-DET, koriste se prije donošenja presude i prilikom odlučivanja o vrsti kazne. Sljedeća tri, OYAS-DIS, OYAS-RES i OYAS-RET, stvorena su kako bi pomogla stručnom osoblju u radu s mladima u ustanovi na temelju prikupljenih podataka (Latessa i sur., 2009).

Pet instrumenata za procjenu maloljetnih počinitelja u sklopu OYAS-a su (UCCI, 2020b):

- OYAS-DIV (*Diversión*) je dizajniran kako bi stručnjacima olakšao odluku o tome treba li se maloljetniku suditi i izreći kazna ili ne, te im omogućuje brzu procjenu o rizičnosti

počinitelja. Odluka se donosi na temelju dostupnih dokumenata i razgovora s maloljetnim počiniteljem prilikom prvog kontakta sa sustavom pravosuđa.

- OYAS-DET (*Detention*) upotrebljava se kod mladih počinitelja u pritvoru, a podaci se prikupljaju putem intervjua s maloljetnikom. Rezultati procjene pružit će informacije o razini rizika koju maloljetnik predstavlja.
- OYAS-DIS (*Disposition*) kreiran je za upotrebu s mladima kojima je određena kazna. Preciznije, alat uzima u obzir ukupni rizik mlade osobe i kriminogene potrebe, istovremeno identificirajući čimbenike odgovora i strategije što uspješnijeg tretmana. Ovaj se alat sastoji od sedam domena, uključujući povijest činjenja kaznenih djela, obiteljski i životni uvjeti, vršnjaci i socijalna podrška, obrazovanje i zaposlenje, prosocijalne vještine, zlouporaba droga, mentalno zdravlje i osobnost, te vrijednosti, uvjerenja i stavovi.
- OYAS-RES (*Residential*) koristi se nakon što su maloljetnici smješteni u ustanovu u svrhu precizne procjene ukupnog rizika i za utvrđivanje kriminogenih područja i mogućih prepreka u tretmanu. Rezultati OYAS-RES-a mogu se koristiti i u svrhe planiranja izdržavanja kazne.
- OYAS-RET (*Reentry*) se također koristi u ustanovi u svrhu ponovne procjene maloljetnika nakon što je proteklo određeno trajanje kazne i u trenutku puštanja iz ustanove. OYAS-RET temelji se na istim domenama kao OYAS-DIS i OYAS-RES ali se ispunjava na temelju napretka maloljetnika tijekom programa i radi predikcije uspješnog prijelaza počinitelja iz zatvorenih uvjeta u slobodu.

Na temelju rezultata standardizirane procjene, i kod punoljetnih i kod maloljetnih počinitelja izrađuje se plan izvršavanja kazne zatvora. Da bi se pojedincu kojemu je oduzeta sloboda osigurao najučinkovitiji plan rehabilitacije, plan mora uključivati četiri osnovne komponente: potrebe i problematična područja, ciljevi, zadaci i tehnike. Prepoznavanje potreba i problematičnih područja pojedinca radi se pregledom rezultata procjene. Uz pomoć postavljenih ciljeva, promatra se ponašanje ili promjene ponašanja što su ujedno i dugoročni ciljevi koji se ostvaruju putem kratkoročnih ciljeva i primjenom raznih intervencija (UCCI, 2020c).

6.8. Australija – Tasmania

6.8.1. Kazna zatvora i zatvorski sustav

Kazna zatvora u državi Tasmania može se izdržavati u 5 zatvora te je naglasak na procjeni zatvorenika u svrhu smještaja s obzirom na razinu rizika i potrebne sigurnosne uvjete. Maksimalna kazna zatvora za sva kaznena djela, osim za ubojstvo i izdaju, je u trajanju od 21 godine. Maksimalna kazna za ubojstvo i izdaju je doživotni zatvor. Zatvorska kazna izriče se jedino kao krajnja nužda, što znači da se zatvor izriče samo ako nijedna druga vrsta kazne nije primjerena te zakon propisuje kako je zatvorska kazna od šest mjeseci obavezna za počinitelja ako je došlo do nanošenja teških tjelesnih ozljeda policajcu. Mladima u dobi od 10 do 17 godina također se mogu izreći kazne (Tasmania Sentencing Advisory Council, 2020).

6.8.2. Procedure i postupci procjene zatvorenika

U državi Tasmania, odluke o razvrstavanju zatvorenika temelje se na objektivnoj procjeni rizika pojedinca, dobi i karakteru zatvorenika, duljini kazne, prirodi kaznenog djela, riziku od bijega, ponašanju i drugim relevantnim čimbenicima. Zatvorenicima se mora dodijeliti sigurnosna kategorija na temelju njihove pojedinačne procjene po prijemu u pritvor te smjestiti u najmanje restriktivne uvjete u skladu s njihovim procijenjenim rizikom, gdje se može upravljati njihovim sigurnosnim rizicima i individualnim potrebama. Zatvorska služba u Tasmaniji koristi sustav klasifikacije u kojem se zatvori razlikuju prema sigurnosnim uvjetima (maksimalni, srednji i minimalni) (Tasmania Prison Service, 2016).

Da bi se odredila početna sigurnosna kategorija zatvorenika, zatvorski službenik koristi alat *Tier 1 Initial Security Rating Tool* kako bi u roku od dva dana od prijema u zatvor odredio sigurnosnu kategoriju zatvorenika. U međuvremenu, zatvorenik se smješta u ustanovu maksimalne sigurnosti. Prilikom primjene alata službenici moraju uzeti u obzir sljedeće čimbenike: težina kaznenog djela, ozbiljnost prethodnih kaznenih djela, bijeg ili pokušaj bijega u proteklih 10 godina, nasilno ponašanje tijekom ranijeg izdržavanja kazne zatvora, zlouporaba droge ili alkohola, faktori stabilnosti u trenutku uhićenja (obrazovanje, zaposlenje i slično), dob te podatke dobivene SASH (*Suicide and Self Harm*) procjenom koja se odnosi na fizičko i mentalno zdravlje i potrebe zatvorenika. Također se proučava i baza podataka CRIMES kako bi utvrdio ima li zatvorenik bilo kakve aktivne naloge, zabrane zadržavanja i nepodmirene troškove. Sve početne procjene odobrava preko informatičkog sustava CIS (*Custodial Information System*) upravitelj ustanove u roku od 48 sati od završetka (Tasmania Prison Service, 2016).

Zatvorenici koji su počinili kaznena djela koja uključuju ekstremno fizičko ili seksualno nasilje, imali su pokušaje bijega ili bijeg iz zatvora ili su počinili nasilna kaznena djela protiv djece ili starijih osoba smatraju se vrlo opasnima i smještaju se u ustanove maksimalne sigurnosti. Manje opasni su počinitelji kaznenih djela protiv osobe koja uključuju nasilje i predstavljaju značajan fizički rizik za žrtve ili kaznenih djela koja rezultiraju značajnom ozljedom ili smrću žrtve koja nije namjerna. U tu kategoriju spadaju i zatvorenici koji su počinili teške imovinske prijestupe ili seksualne prijestupe koji ne uključuju fizičko nasilje. Umjerenu ozbiljnost predstavljaju zatvorenici koji su počinili kaznena djela protiv imovine, povezana s drogom ili seksualne prijestupe. I na kraju, najmanju opasnost predstavljaju osobe koje su kršile javni red i mir, činile prekršaje u vožnji ili minorna djela povezana s drogom (Tasmania Prison Service, 2016).

7. PROCEDURE I POSTUPCI PROCJENE ZATVORENIKA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Jedan od ciljeva procjene zatvorenika u Centru za dijagnostiku u Zagrebu je definirati čimbenike koji dovode do kriminalnog ponašanja i obilježja osobe na koje treba djelovati tijekom tretmana (Rajić, 2017). Stručnjaci primjenom dijagnostičkih postupaka žele što bolje shvatiti obiteljske, razvojne i odgojne prilike u kojima su zatvorenici odrastali te opisati njihova znanja, vještine, sposobnosti, iskustva, vrijednosti, motivaciju, norme, ovisnosti i cjelokupno zdravlje (Šarić, 2006). Cilj je prevencija recidivizma zbog čega je potrebno utvrditi trenutno stanje zatvorenika i odrednice kriminalnog ponašanja kako bi se moglo djelovati na njih. Zatvorenici su u Centru u prosjeku tri do četiri tjedana u svrhu cjelovite dijagnostičke obrade koju obavljaju liječnik, pravnik, socijalni radnik, psiholog i socijalni pedagog (Rajić, 2017).

Poslovi dijagnostike podijeljeni su na nekoliko faza. U prvoj fazi radi se na tome da se zatvorenici što bolje prilagode na nove uvjete uz pružanje psihosocijalne pomoći, savjetovanje, rješavanje životnih problema, različitih zdravstvenih stanja i slično, posebice kod onih koji se prvi puta nalaze u zatvorenim uvjetima (Filipović, 2001). U sljedećoj fazi stručnjaci Odjela za dijagnostiku kod svakog zatvorenika individualno primjenjuju niz dijagnostičkih instrumenata i postupaka uz proučavanje dokumentacije poput socijalne ankete, medicinske dokumentacije, podataka iz kaznene evidencije, dokumentacije iz kaznenih tijela i Centra za dijagnostiku ukoliko je osoba već bila na izdržavanju kazne, nalaz vještaka i presude koju dostavlja sudac izvršenja

zajedno sa socijalnom anamnezom koju izrađuje nadležni centar za socijalnu skrb (Rajić, 2017). Zadnja faza uključuje sumiranje svih prikupljenih podataka u smislenu cjelinu te se na temelju toga pokreće izrada prijedloga programa kao temelj za pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora (Babić i Josipović, 2012).

Cjelovita administrativna i dijagnostička obrada i procjena zatvorenika u Centru za dijagnostiku u Zagrebu obuhvaća sljedeće postupke (Godišnje izvješće Centra za dijagnostiku za 2020. godinu, 2021):

1. Na temelju rješenja o upućivanju, zatvorenika se prima u Centar za dijagnostiku te se utvrđuje istovjetnost zatvorenika prema podacima iz sudske odluke ili prema nekim drugim bitnim podacima (ZIKZ, NN 14/21). Službena osoba u prijemni zapisnik upisuje točno vrijeme i datum dolaska zatvorenika uz rješenje o upućivanju te nakon što se zapisnik potpiše od strane zatvorenika i službene osobe, pohranjuje se u maticu zatvorenika (ZIKZ, NN 14/21). Pregledava se i razvrstava sudska i ostala dokumentacija. Ukoliko je potrebno, mogu se tražiti i neki dodatni podaci o zatvoreniku od centra za socijalnu skrb, zdravstvenih institucija i udruga za liječenje ovisnika te ministarstva nadležnog za unutarnje poslove u svrhu izrade osobnog lista zatvorenika (Rajić, 2017).
2. Poslovi Centra su također i vođenje odgovarajućih evidencija poput matice zatvorenika i obavještanje nadležnih općinskih i županijskih sudova (Godišnje izvješće Centra za dijagnostiku za 2020. godinu, 2021). U maticu se opisuju datum, vrijeme i način dolaska, opći podaci o zatvoreniku (dob, spol, obrazovanje, imovina, zanimanje, ovisnosti i dr.) ranija osuđivanost i kažnjavanost, presuda ili rješenje, kazneno djelo, vrsta i visina kazne, sigurnosna mjera, sud izvršenja, istek i prekid kazne, izmjena kazne, upućivanje ili premještaj u drugu kaznionicu ili zatvor, rješenje o uvjetnom otpustu (Pravilnik o matici, osobniku i drugim evidencijama koje se vode u kaznionicama i zatvorima, NN 96/2006). Sudac izvršenja i sud koji je donio presudu u prvom stupnju se u roku od tri dana obavještavaju o prijemu zatvorenika od strane kaznionice, odnosno zatvora (ZIKZ, NN 14/21).
3. Ovlaštena službena osoba radi pregled tijela i pretragu zatvorenika, fotografira ga, mjeri visinu i težinu, radi osobni opis i uzima otiske papilarnih crta zatvorenika (ZIKZ, NN 14/21).

4. Upravni referent matice organizira i proučava svu prikupljenu dokumentaciju o zatvoreniku (rješenje o upućivanju nadležnog suca izvršenja, presuda, psihijatrijsko vještačenje, izvod iz kaznene evidencije, socijalna anketa, opis ponašanja zatvorenika u istražnom zatvoru i tijekom prehodnog izdržavanja kazne, životopis i slično). Razgovorom sa zatvorenikom prikuplja osnovne podatke o zatvoreniku i kreira osobnik zatvorenika (Pravilnik o unutarnjem redu Ministarstva pravosuđa i uprave, 2020). Osobnik čini sedam mapa, a u prvoj mapi se nalaze osobni podaci o zatvoreniku, podaci o kazni koju izvršava te njezinom tijeku i izmjeni, podaci o osuđivanosti, kažnjavanosti i postupcima u tijeku i osuđivanosti tijekom izdržavanja kazne, podaci o članovima obitelji i osobni opis. Mapa II. sadrži izvadak iz kaznene evidencije i presude koje se izvršavaju, a mapa III. izvješće stručnog tima Centra za dijagnostiku, nalaze i liječnički karton. U četvrtoj mapi se opisuje prijedlog i sam pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora i uspješnost njegovog provođenja, mišljenje liječnika, izvješće o prijemu, evidencija pogodnosti izlazaka i godišnjih odmora, razgovor sa zatvorenikom, procjena provođenja posebnih programa, obrazovanje zatvorenika, rješavanje zatvorenikovih molbi, stegovni postupci i posebne mjere održavanja reda i sigurnosti, radna angažiranost i evidencija o podnescima i rješavanju istih. Mapa V. se sastoji od socijalne ankete, psihijatrijskog vještačenja, mišljenja i izvješća drugih tijela, a mapa VI. sadrži podatke o prijemu zatvorenika u Centar za dijagnostiku, rješenjima i odlukama tijekom kazne zatvora, izvješćima Središnjem uredu, sucu izvršenja, molbama i žalbama upravi kaznionice ili zatvora, pismima, službenim bilješkama Odjela osiguranja te dokumentaciji o postupcima u tijeku. U zadnjoj mapi su odluke o stegovnoj odgovornosti zatvorenika, dokumentacija o posebnim mjerama održavanja reda i sigurnosti (Pravilnik o matici, osobniku i drugim evidencijama koje se vode u kaznionicama i zatvorima, NN 96/2006). Osobnik mora sadržavati sve ove podatke o tijeku izvršavanja kazne kako bi se kasnije lakše mogle donijeti odluke o uvjetnom otpustu, premještaju zatvorenika u blaže uvjete, pomilovanju ili ublažavanju kazne (Babić i Josipović, 2012).
5. Za potrebe dijagnostičke obrade zatvorenika koriste se usluge liječnika i psihijatra Zatvora u Zagrebu koji obavljaju liječnički pregled zatvorenika (Godišnje izvješće Centra za dijagnostiku za 2020. godinu, 2021). Zdravstveni pregled obavlja se najkasnije dvadeset četiri sata od upisa u maticu zatvorenika. Informacije o zdravstvenom stanju zatvorenika

liječnik unosi u zdravstveni karton i propisane evidencije te u osobnik. Program izvršavanja kazne zatvora usklađuje se sa zdravstvenim stanjem zatvorenika na prijedlog i preporuku liječnika (ZIKZ, NN 14/21).

6. Zaduživanje zatvorenika odjećom i opremom (Godišnje izvješće Centra za dijagnostiku za 2020. godinu, 2021), te se također pregledavaju sve osobne stvari, popisuju se te se pohranjuju ili šalju osobi koju zatvorenik odredi, a kod sebe može zadržati samo stvari za osobnu uporabu i higijenu. Ukoliko zatvorenik kod sebe ima stvari koje su povezane s počinjenim kaznenim djelom, one se šalju nadležnom državnom tijelu (ZIKZ, NN 14/21).
7. Upoznavanje zatvorenika s njihovim pravima i obvezama, zakonskom regulativom i podzakonskim aktima koji reguliraju njihova prava i obveze (Godišnje izvješće Centra za dijagnostiku za 2020. godinu, 2021) kao što su Zakon o izvršavanju kazne zatvora, Kućni red te sankcijama ukoliko se one krše (Filipović, 2001).
8. Formiranje kartona posjeta, kartona paketa i telefonskih poziva zatvorenika (Godišnje izvješće Centra za dijagnostiku za 2020. godinu, 2021).
9. Podrška u prilagodbi zatvoreniku kroz individualni i grupni savjetodavni rad (Godišnje izvješće Centra za dijagnostiku za 2020. godinu, 2021).
10. Obavlja se cjelovita, interdisciplinarna dijagnostička obrada zatvorenika sa socijalnog, kriminološkog, psihološkog, medicinskog aspekta (Godišnje izvješće Centra za dijagnostiku za 2020. godinu, 2021). Zbog izrade prijedloga programa izvršavanja kazne zatvora utvrđuje se zdravstveno stanje zatvorenika, radna sposobnost i ograničenja za obavljanje određenih poslova, navike, obrazovanje i potreba za izobrazbom, potreba za uključivanje u posebne programe ili bilo kakvom drugom psihijatrijskom, psihološkom, socijalnom ili pravnom pomoći, aktivnosti u slobodno vrijeme, definiraju se kontakti s vanjskim svijetom te priprema i pomoć za otpust. Procjenjuje se i rizik zatvorenika za sebe i druge, odnosno pokazuje li suicidalne misli, agresivnost, destruktivno ponašanje i slično. Bitno je i prilikom obrade utvrditi postoji li mogućnost za bijeg zatvorenika (Babić i Josipović, 2012).

Socijalna anketa je jedan od glavnih izvora informacija u svrhu izrade i provođenja pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora. Socijalna anamneza sadrži opće podatke o osobi, tijeku školovanja, razini obrazovanja i poslu, vještinama i znanjima koje osoba posjeduje, osobama koje su bliske osobi ili imaju utjecaja na njega, odnosu prema

drugima i sebi, načinu provođenja slobodnog vremena, interesima i sklonostima. Također se opisuje zdravstveno stanje osobe, materijalne i stambene prilike. U sklopu socijalne anamneze, socijalni radnik navodi vlastito mišljenje o situaciji u kojoj se nalazi osoba i prijedlog za poboljšanje iste. Podaci za ispunjavanje socijalne ankete prikupljaju se tijekom razgovora sa zatvorenikom i obradom dostupne dokumentacije (Filipović, 2001).

Stručnjaci u Centru prikupljaju podatke putem intervjua sa zatvorenikom, ali i primjenom različitih dijagnostičkih instrumenata, a konkretno psiholozi koriste sljedeća psihodijagnostička sredstva koja su opisani u Katalogu psihodijagnostičkih sredstava od strane Hrvatske psihološke komore [HPK] (2007):

- Revidirani Beta Test (Beta II.): koristi se za ispitivanje neverbalnih intelektualnih sposobnosti, posebice spacijalne orijentacije, perceptivne brzine i točnosti kroz 117 čestica. Spada u B skupinu testova koju smiju primjenjivati samo psiholozi (HPK, 2007). Sastoji se od šest subtestova: labirint koji mjeri prostornu orijentaciju, šifriranje putem kojeg se mjeri brzina jednostavne transformacije, veze i odnose među situacijama određuje subtest nelogičnosti u crtežima, sastavljanjem likova testira se perceptivno rezoniranje, a dovršavanjem crteža perceptivna inadekvatnost, zadnji zadatak traženje grešaka mjeri perceptivnu brzinu. Svaki zadatak nosi određeni broj bodova, a njihovim zbrojem dobiva se suma koja se može preračunati u kvocijent inteligencije prema posebno izrađenim tablicama. Test je namijenjen osobama s niskim stupnjem obrazovanja ili govornim teškoćama (Franić, 2003).
- Eysenckove skale ličnosti (EPS): upitnik EPQ-R/A sadrži 106 čestica i mjeri ekstraverziju – introverziju (E), neuroticizam – stabilnost (N), psihoticizam (P), sklonost disimulaciji (L), ovisnosti (A) i kriminalnost (C); EPQ-IVE/A sadrži 54 čestice i mjeri još dodatne tri dimenzije ličnosti, a to su impulzivnost (I), avanturizam (A) i empatiju (Emp). Način odgovaranja kod Eysenckovih skala ličnosti je zaokruživanje odgovora „da“ ili „ne“ (HPK, 2007).
- Indeks profila emocija (PIE): kroz 62 čestice mjeri emotivnost ispitanika i emocionalnu nestabilnost kroz dimenzije: reprodukcija, inkorporacija, nekontroliranost, samozaštita, deprivacija, odbijanje, eksploracija, agresivnost i set za kontrolu socijalno poželjnih odgovora. Također spada u B kategoriju

psihodijagnostičkih sredstava koje upotrebljavaju samo psiholozi (HPK, 2007). Način odgovaranja je da ispitanik odabere jedan od dva termina za koje smatra da ga najbolje opisuje, a nakon toga se taj odabir i boduje. Rezultati se prikazuju grafički u krugu u kojem se prikazuje stupanj izraženosti pojedine emocije, odnosno snage ličnosti i konflikte u ličnosti (Baškovac-Milinković i sur., 1986; prema Mustak, 2016).

- Warteggov test crteža (WTC): spada u C kategoriju koja obuhvaća najsloženije instrumente i postupke koje smiju upotrebljavati samo psiholozi s dodatnom izobrazbom. Omogućuje otkrivanje veza između perceptivnih funkcija, nagonskih reakcija i kortikalne slojevitosti u rasponu od primarne refleksne reakcije, odnosno šaranja, do složenih elaboracija. Test se sastoji od 8 kvadranta, te u svakom osoba mora dovršiti crtež. Crteži se ne moraju dovršavati po redu, već svatko bira svoj redosljed koji kasnije i navodi uz opis crteža (HPK, 2007).
- Minnesota multifazni inventar ličnosti (MMPI-2): test za ispitivanje psihopatije kod osoba starijih od 18 godina te se koristi u kliničke, savjetodavne i istraživačke svrhe isključivo od strane psihologa s dodatnom edukacijom za njegovu primjenu. Koristi se za ispitivanje psihopatologije kod osoba s problemima osobne i socijalne prilagodbe, za otkrivanje odgovarajućeg tretmana te ispitivanje simptoma socijalne i osobne neprilagođenosti. Sadrži 567 tvrdnji koje su raspoređene u 5 ljestvica: ljestvica valjanosti (npr. ljestvica laganja, ljestvica rijetkih pojava), kliničke ljestvice (hipohondrija, depresija, itd.), ljestvice sadržaja (anksioznost, strahovi, nisko samopoštovanje i slično), sadržajne komponentne ljestvice (sadrži podljestvice srdžbe, bizarnih radnjih, obiteljskih problema...), dodatne ljestvice (nedosljedni odgovori, dominacija, bračne nevolje i ostalo) te Harris-Lingoesove podljestvice (npr. mentalna otupljenost, inhibicija agresivnosti, hladnokrvnost). Test se ispunjava grupno ili individualno u trajanju od 60 do 90 minuta, a odgovori se ocjenjuju objektivno, pomoću šablona ili prema uputama za ocjenjivanje (HPK, 2007).
- Standardne progresivne matrice (SPM): koriste se za ispitivanje opće kognitivne sposobnosti ispitanika uz pomoć 60 nepotpunih matrica razvrstanih u 5 serija po 12 zadataka, gdje ispitanik odabire dio koji nedostaje u matrici između ponuđenih

odgovora. Može se koristiti kod mladih u dobi od 10 godina nadalje. Spada u B kategoriju sredstava, a nakon ispunjavanja testa, ocjenjivač samo pobroji odgovore uz pomoć uputa s rješenjima (HPK, 2007).

- Test nizova (TN): test je namijenjen za mjerenje fluidne inteligencije putem zadataka koji sadržavaju 15 likova u nizu s lijeve strane i 5 predloženih likova s desne strane od kojih treba izabrati točno rješenje. TN-20 sadrži 45 takvih zadataka, a TN-10 nešto manje, točnije 30. Ukupan rezultat na Testu nizova pojedinog ispitanika korigira se za slučajno pogađanje prema formuli $T-P/4$, odnosno od broja svih točno riješenih zadataka oduzima se četvrtina pogrešno riješenih zadataka (u obzir se ne uzimaju zadaci na koje ispitanik nije dao odgovor). Može se primjenjivati i kod adolescenata i kod odraslih ispitanika, te spada u B kategoriju psihodijagnostičkih alata (HPK, 2007).

11. Pojedinačni nalazi, mišljenja i prijedlozi svakog člana stručnog tima usklađuju se tijekom timske rasprave i objedinjuju u jedno Izvješće stručnog tima s prijedlogom pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora te prijedlogom konkretne kaznionice ili zatvora u kojoj zatvorenik treba nastaviti izdržavati kaznu zatvora. Izvješće se pohranjuje u osobniku zatvorenika u koji se unose podaci o zatvoreniku i dokumentacija potrebna za praćenje izvršavanja kazne zatvora i programa (Godišnje izvješće Centra za dijagnostiku za 2020. godinu, 2021).

Na temelju prikupljenih podataka predlaže se ustanova u kojoj će zatvorenik izvršavati svoju kaznu zatvora u skladu s duljinom izrečene kazne, naravi kaznenog djela, ranijoj osuđivanosti, recidivizmu, odnosima i socijalnim vezama, osobinama i ponašanju, zdravstvenom stanju i obrazovnom statusu. Zatvorenik može biti upućen u zatvorene, poluotvorene ili otvorene uvjete izdržavanja kazne. Središnji ured Uprave za zatvorski sustav na temelju prijedloga programa donosi odluku u koji zatvor ili kaznionicu se zatvorenik upućuje u skladu s Okvirnim mjerilima za upućivanje i razvrstavanje zatvorenika na izdržavanje kazne zatvora. Nakon što se odredi ustanova u koju će zatvorenik biti upućen, detaljno se razrađuje pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora koji se sastoji od psihosocijalnih, socijalno-pedagoških, obrazovnih, radnih, okupacijskih, zdravstvenih i sigurnosnih postupaka koji su usklađeni s rizicima, potrebama i osobinama zatvorenika te mogućnostima kaznenog tijela. On se definira za svakog

zatvorenika posebno na temelju dijagnostičkih podataka i prijedloga programa Odjela za dijagnostiku i programiranje kako bi se osobi pružili programi, poslovi i aktivnosti u skladu s njegovim potrebama. Pojedinačnim programom definira se odjel na koji će zatvorenik biti smješten, radno mjesto, način korištenja slobodnog vremena, strukovno usavršavanje i izobrazba ukoliko je potrebna, kontakti s vanjskim svijetom, pogodnosti, posebne mjere sigurnosti, program pripreme za otpust i pomoć nakon otpusta i posebni postupci poput obveznog liječenja od ovisnosti, grupni i individualni rad, socijalna, psihološka i psihijatrijska pomoć. Program se tijekom izvršavanja kazne zatvora modificira u skladu s okolnostima i ponašanjem zatvorenika te uspješnosti izvršavanja istog. Sam program izvršavanja i sve promjene bilježe se u osobniku u koji se unose podaci o zatvoreniku, presudi i kazni, sudske presude i odluke državnih tijela, mišljenje i nalaz odjela tretmana i odjela osiguranja, program izvršavanja i sve njegove promjene tijekom vremena (ZIKZ, NN 14/21). Pojedinačni program donosi upravitelj ustanove na prijedlog stručnog tima (Babić i Josipović, 2012).

12. Prezentiranje izvješća i prijedloga Povjerenstvu za upućivanje Uprave za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa (Godišnje izvješće Centra za dijagnostiku za 2020. godinu, 2021).
13. Upućivanje zatvorenika i dostavljanje osobnog lista kaznionici ili zatvoru (Godišnje izvješće Centra za dijagnostiku za 2020. godinu, 2021).

8. USPOREDBA PROCEDURA U SVIJETU I U REPUBLICI HRVATSKOJ I PRIJEDLOG ZA POBOLJŠANJE RADA CENTRA ZA DIJAGNOSTIKU

Postojeći sustav procjene u Republici Hrvatskoj zadovoljava većinu smjernica i preporuka UNODC-a (2020) kao što su obavljanje dijagnostike prije smještaja zatvorenika u kaznionicu ili zatvor, definiranje potreba, rizika i postojećeg stanja na svih područjima života zatvorenika primjenom psihodijagnostičkih sredstava i suradnjom različitih stručnjaka te formiranje prijedloga programa izvršavanja kazne zatvora i kaznenog tijela prema utvrđenim kriterijima tijekom procjene. Područje u kojem postoji prostor za unaprjeđenje je sustav stvaranja, pohrane i razmjene informacija o osuđenoj osobi kao što je norveški računalni program BRIK ili češki SARPO. U tu svrhu formiran je ZPIS (Zatvorski i probacijski informacijski sustav), no on još uvijek nije

primarni alat kod ispunjavanja dokumentacije prilikom prijema zatvorenika, dijagnostike, razmjene podataka s ostalim službama i slično (Maloić i Brkić, 2019). Svrha informacijskog sustava ZPIS je poboljšanje učinkovitosti cjelokupnog zatvorskog i probacijskog sustava, poboljšanje protoka informacija između Središnjeg ureda, zatvora i kaznionica, probacijskih ureda i drugih tijela državne uprave (MUP, HZZO, DORH, kaznene i prekršajne evidencije i evidencije sudova) (Ministarstvo pravosuđa i uprave, 2018). Maloić i Brkić (2019) navode kako postojeći način rada, u kojem se zahtjeva ručno ispunjavanje dokumentacije poput osobnika, od zatvorskih službenika sada iziskuje previše vremena i ne doprinosi ažurnosti i pravovremenom postupanju prema zatvorenicima te da bi potpuna implementacija ZPIS-a omogućila lakši pregled i dostupnost informacija neovisno u kojem trenutku i sustavu su unošeni. Potpuna implementacija ZPIS-a vjerojatno bi dovela do bržeg protoka informacija između institucija, jednostavniji način unosa i pronalaska potrebnih podataka, manje vremena i ljudskih resursa te papirnate dokumentacije, lakšu razmjenu dokumenata i izvješćivanje o pojedinačnom slučaju s tijelima unutar sustava i s povezanim tijelima državne uprave i sudovima u svim fazama kaznenog postupka te je potrebno zakonski definirati korištenje sustava, način upotrebe i slično.

Centralizirana dijagnostika svakako ima svoje prednosti kao što su dosljednost u procesu, isti uvjeti, stručnjaci odnosno jednak pristup svim osuđenim osobama. No, postojanje samo jedne ustanove koja obavlja procjenu na području cijele države kao što je to u Republici Hrvatskoj, može predstavljati opterećenje za sustav i stručnjake. Prema podacima iz Izvješća o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda, u razdoblju od 2010. godine do 2018. godine, u prosjeku se u Centar zaprimilo više od 1400 zatvorenika godišnje, najviše 2011. godine (2133) od kada je broj primljenih padao, pa je tako broj zatvorenika najmanji bio 2018. godine (1129). Zadnji podaci za 2019. godinu jasno ne pokazuju broj upućenih osoba u Centar za dijagnostiku, s obzirom da se samo navodi broj novozaprimljenih zatvorenika (2129) (Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019). Primjerice Norveška, koja ima 5,3 milijuna stanovnika, u razdoblju od 2012. godine do 2019. godine u prosjeku je zaprimila nešto manje od 7300 zatvorenika godišnje. Ovaj broj možda se čini puno veći u odnosu na hrvatsku statistiku, ali kada znamo da se procjena zatvorenika radi u ranoj fazi kazne zatvora, onda se prosječno u svakom od 57 zatvora diljem Norveške godišnje procjenjuje manje od 130 zatvorenika po kaznenom tijelu (Statistic Norway, 2021). Naravno u nekim institucijama će taj broj biti veći, a negdje manji, ali opet je to znatno manji broj osoba osuđenih

na kaznu zatvora za koje je potrebno obaviti procjenu od strane stručnjaka u jednoj instituciji. Zbog toga se postavlja pitanje mogu li se stručnjaci potpuno posvetiti svakoj zaprimljenoj osobi, detaljno ispitati i procijeniti sve potrebne aspekte za daljnje postupanje, ako uz sve navedeno dodamo i opterećenje vezano uz dokumentaciju i nedostatno funkcioniranje jedinstvenog informacijskog sustava.

Vezano za maloljetnike, u određenim slučajevima maloljetni počinitelji kaznenih djela mogu biti upućeni na sud i kasnije u Centar za dijagnostiku s gotovom dokumentacijom iz centra za socijalnu skrb, što bi trebalo olakšati i smanjiti opseg poslova stručnjacima u procesu dijagnostike. U centrima za pružanje usluga u zajednici ili domovima za odgoj djece i mladeži, formirani su odjeli timske procjene maloljetnika u svrhu kreiranja nalaza i mišljenja, a u tom procesu sudjeluju posebno educirani stručnjaci koji mogu primjenjivati dijagnostičke instrumente (Mikšaj-Todorović i Vučić Blažić, 2020). Međutim, rad Mikšaj-Todorović i Vučić Blažić (2020) pokazuje da dokumentacije centara za socijalnu skrb nisu dovoljno strukturirane, siromašne su podacima, neujednačene su, a u pojedinim slučajevima, ni unutar jednog centra za socijalnu skrb ne poštuje se neki konkretan način sastavljanja dokumentacije. Zbog svega navedenog, autorice navode problem ponovnog prikupljanja potrebnih podataka od strane ustanove u koju je maloljetnik kasnije upućen i dodatnog opterećenja stručnjaka, što se nebi trebalo događati, posebice kod mladih i potrebe za žurnim postupanjem. Ricijaš (2006) još navodi i važnost načela unificiranosti, posebice kod maloljetnika, odnosno korištenje istog seta instrumenata unutar i između sustava radi lakšeg praćenja razvoja i napretka mlade osobe.

Buđanovac i Mikšaj-Todorović (2001) smatraju da je glavna prednost centralizirane dijagnostike mogućnost razvijanja jedinstvenih kriterija i standarda za klasifikaciju zatvorenika na razini cijele države. Karakteristika hrvatskog sustava procjene je i u tome što se, osim klasifikacije i definiranja kaznenog tijela u kojem će zatvorenik izdržavati kaznu zatvora, definira i cjelokupni plan kazne zatvora pa se samim time stavlja veliki teret na stručnjake u Centru jer njihov rad mora rezultirati idealnim i detaljnim planom izvršavanja kazne zatvora (Buđanovac i Mikšaj-Todorović, 2001). Zbog toga se u Hrvatskoj više spominje termin dijagnostike umjesto procjene. Dijagnostika se najčešće definira kao disciplina koja se bavi prepoznavanjem i utvrđivanjem stanja osobe, a rezultira dijagnozom, odnosno mišljenjem i stavom stručnjaka o prepoznatom i utvrđenom stanju osobe (Anić i sur., 2004). Dakle, sve navedeno obavlja se prilikom boravka zatvorenika u Centru,

dok se daljnja procjena primjerice u Norveškoj obavlja nakon smještaja zatvorenika u kazneno tijelo. Prednosti decentralizirane procjene su to što se zatvorenici najčešće upućuju u najbližu ustanovu pa su smješteni bliže svojoj obitelji i zajednici, a samim time su i niži troškovi prijevoza. Kad se procjena obavlja u više ustanova i od strane različitih timova stručnjaka, moguća je nedosljednost u vrsti i kvaliteti same procjene (National Institute of Corrections, 2004). Na pozitivne i negativne strane hrvatskog modela dijagnosticiranja zatvorenika osvrnuli su se i Babić i Josipović (2012) koji smatraju da za poboljšanje kvalitete obrade i klasifikacije nedostaju specijalizirani odjeli za dijagnostiku unutar kaznenih tijela. Način rada koji je prihvaćen u većini europskih zemalja, a to je da se u početku detektiraju rizici i potrebe zatvorenika radi smještaja u odgovarajuću ustanovu, za njih ima više prednosti nego nedostataka. Potreban je samo jedan stručnjak koji može vrlo brzo primijeniti jednostavan instrument za definiranje rizičnosti kod osuđene osobe, pa bi zatvorenici u dijagnostici proveli puno manje vremena, troškovi bi bili manji i manje stručnjaka bi bilo uključeno u cijeli proces. Mnogo faktora igra ulogu u kvalitetnoj procjeni, bilo da se radi sve odjednom ili postupno u različitim institucijama.

Kvalitetna dijagnostika moguća je samo od strane educiranog osoblja i uporabom kvalitetnih alata za procjenu na temelju kojih formiraju vlastita mišljenja i preporuke. Instrumenti koji se koriste u Centru za dijagnostiku preuzeti su iz drugih praksi u svijetu, no nisu prilagođeni specifičnim sociokulturnim aspektima i okruženju u Republici Hrvatskoj te ne postoji alat namijenjen za zatvorenice kao ni za maloljetnike osuđene na kaznu zatvora. Češka koja je razvila vlastiti alat SARPO temeljen na OASys-u, primjer je implementacije dobre prakse uz modifikaciju uvjetima u državi. UNODC (2020) naglašava da je većina alata za klasifikaciju zatvorenika razvijena na uzorcima odraslih muških zatvorenika, pa je primjenjivost tih instrumenata kod žena ograničena. To argumentiraju i podacima da žene predstavljaju manji rizik s obzirom na sigurnost zatvora u odnosu na muškarce te da mnogi čimbenici koji predviđaju rizik kod muškaraca, nisu nužno značajni i kod žena. O ovoj problematici raspravlja se već neko duže vrijeme, pa tako i Ricijaš (2006) u svom radu navodi kako je, prema inozemnim iskustvima, važno uspostaviti sustavan model dijagnosticiranja maloljetnika, no u Hrvatskoj i dalje nema pomaka na tom području. Slijedom toga UNODC (2020) zahtijeva instrumente i pristupe koji uzimaju jedinstvene karakteristike žena, a i maloljetnika, kako bi se spriječila prekomjerna i pogrešna klasifikacija ili procjena. Japan je prepoznao važnost kreiranja i upotrebe alata posebno namijenjenih za određenu populaciju, pa je tako formirao zaseban instrument samo za žene (G-Tool) i maloljetnike (MJCA).

U prilog nedosljednosti u procjeni u Hrvatskoj ide i činjenica da psiholozi kod svakog zatvorenika sami određuju psihodijagnostičko sredstvo koje će upotrijebiti između njih sedam ranije navedenih u ovom radu. Na isti problem osvrće se i Rajić (2017) koji navodi da podaci prikupljeni u Centru sadržavaju veliku količinu različitih informacija koje nisu dovoljno strukturirane i pregledne službenicima tretmana u kaznenim tijelima.

Bonta (2002; prema Rajić, 2017) spominje Wartegov test crteža, čiju primjenu kritizira jer smatra da ne spada u aktuarske instrumente, nije dovoljno strukturiran te nije empirijski povezan s relevantnim kriterijima. Osim toga navodi kako ne postoji vjerodostojna literatura koja bi dokazala prediktivnu vrijednost testa. Rezultati na Wartegovom testu ne ovise samo o psihopatološkim simptomima, već i o stupnju kreativnosti, originalnosti, motivaciji i zainteresiranosti ispitanika te subjektivnoj interpretaciji stručnjaka (Hrvatska psihološka komora, 2007). Buđanovac i Mikšaj-Todorović (2001) su već prije dvadesetak godina predložili uvođenje upitnika LSI-R jer bi se na taj način pojednostavio dijagnostički postupak. Navode kako se LSI-R može koristiti u probaciji i zatvorskom sustavu u postupku procjene, definiranja tretmana i njegove učinkovitosti, izrade prijedloga programa, prilikom donošenja odluke o premještanju ili puštanju na slobodu. Na taj način bi se povećala učinkovitost rada Centra, omogućila jednostavnija evaluacija rezultata i usporedba rezultata iz institucija koje koriste isti instrument. Autori također smatraju da bi se ovim instrumentom također olakšala sistematizacija i izrada dokumentacije u Centru. Ukoliko bi se takav jedan instrument koristio kroz cijeli kazneni postupak i kaznu zatvora, to bi omogućilo puno lakšu usporedbu rezultata i praćenje tretmanskog napretka za svakog pojedinog zatvorenika. O tome je pisao i Damjanović (2000) koji prepoznaje nedostatak odgovarajućeg instrumenta tijekom dijagnostike, klasifikacije i tretmana koji bi bilo moguće primjenjivati u svim fazama postupanja prema osuđenim osobama, a omogućio bi objektivno planiranje i evaluiranje poduzetih intervencija. Kao dobar primjer jednog takvog instrumenta, također navodi LSI koji se već niz godina primjenjuje izvan Hrvatske. ORAS je dobar primjer sustava za procjenu koji se može koristiti u više točaka kaznenopravnog sustava te se samo nadopunjuje u različitim fazama od strane stručnjaka. Također, postoji i mogućnost implementacije instrumenata u Republici Hrvatskoj poput onih koji se koriste u Engleskoj i Walesu, a koji predviđaju vjerojatnost recidivizma kod zatvorenika s obzirom na vrstu djela jer čimbenici koji dovode do činjenja kaznenih djela razlikuju se s obzirom na vrstu počinjenog djela (npr. RM2000 za počinitelje seksualnog ili nasilnog kaznenog djela, SARA kod počinitelja obiteljskog nasilja). Naravno, bitno

je napomenuti da takvi alati služe kao vodič stručnjacima u kreiranju konačnih mišljenja i preporuka.

U Centru za dijagnostiku u Zagrebu prisutan je multidisciplinarni pristup u procjeni zatvorenika. No, prema podacima Godišnjeg izvješća Centra za dijagnostiku za 2020. godinu radi se o malom broju zaposlenih stručnjaka (Odjel za prijem i maticu zatvorenika: 1 voditeljica odjela, 2 viša stručna savjetnika za tretman, 3 pravnik, 4 upravna referenta matice zatvorenika; Odjel za dijagnostiku: 1 voditeljica odjela, 4 socijalna radnika, 5 psihologa), a u tijeku je i proces zapošljavanja socijalnog pedagoga (Godišnje izvješće Centra za dijagnostiku za 2020. godinu, 2021). Hrvatska udruga socijalnih pedagoga (HUSP) 2020. godine pokrenula je inicijativu i prijedlog Ministarstvu pravosuđa i uprave da se u novom Pravilniku o unutarnjem redu temeljito i stručno definiraju radna mjesta u kaznionicama, zatvorima, odgojnim zavodima, probacijskim uredima te Centru za dijagnostiku u Zagrebu. Prijedlog je pokrenut zbog činjenice da se socijalni pedagozi slabo zapošljavaju u navedenim ustanovama, a konkretno u Centru, za radna mjesta viših stručnih savjetnika i stručnih savjetnika u Centru koji uključuju poslove *„procjene kriminogenih i sigurnosnih rizika i tretmanskih potreba zatvorenika/osuđenika, planiranje odgovarajućih intervencija kroz izradu pojedinačnog programa postupanja/izvršavanja kazne zatvora kompetencije posjeduju isključivo socijalni pedagozi koji su jedini stručnjaci kojima je u fokusu petogodišnjeg studiranja isključivo populacija osoba s problemima u ponašanju“*. Zalažu se i za konkretno definiranje broja radnih mjesta za pojedinog stručnjaka u kaznenim tijelima i Centru za dijagnostiku u Zagrebu (Hrvatska udruga socijalnih pedagoga [HUSP], 2020). Važnost edukacije i zapošljavanja kompetentnih stručnjaka uključenih u procjenu prepoznao je i Damjanović (2000) te smatra kako je jedan je od najvažnijih aspekata učinkovite dijagnostike upravo osposobljavanje stručnih osoba.

9. ZAKLJUČAK

Svrha ovog rada je dati pregled procjene zatvorenika u Republici Hrvatskoj, točnije u Centru za dijagnostiku u Zagrebu, i u svijetu te usporedba opisanih procedura i postupaka. Kako bi se ispunila navedena svrha, proučena je postojeća literatura i zakonske odredbe. Na kraju su navedeni nedostaci i prednosti postojeće dijagnostike zatvorenika u Republici Hrvatskoj, kao i moguće izmjene i/ili poboljšanja u radu Centra za dijagnostiku uz naglašavanje uloge socijalnog pedagoga.

Procjena zatvorenika u opisanim državama u Europi i svijetu usmjerena je na procjenu rizičnosti i klasifikaciju zatvorenika u kaznena tijela u skladu s definiranim rizikom. Klasifikaciju prati procjena čimbenika koji su bitni za određivanje daljnjeg tijeka izdržavanja kazne zatvora koja se obavlja u za to osnovanim institucijama ili u odjelima unutar kaznionice ili zatvora. U Republici Hrvatskoj, multidisciplinarna procjena obavlja se jedino u Centru za dijagnostiku te obuhvaća medicinsku, socijalnu, psihološku, pedagošku i kriminološku obradu zatvorenika. Procedure i postupci procjene razlikuju se u nekim elementima između država ali svrha je ista, a to je formiranje profila zatvorenika prilikom prijema radi što uspješnije rehabilitacije zatvorenika i povećanja sigurnosti zatvorenika i osoblja.

Uspoređujući opisane postupke procjene koji se primjenjuju u svijetu i u Centru za dijagnostiku, Hrvatska nije na tom području postigla značajnije pomake s obzirom na rapidno razvijanje instrumenata za procjenu u drugim europskim i svjetskim praksama. Čak i kada postoje obećavajući dokazi o učinkovitosti stranih psihodijagnostičkih sredstava, do pokušaja uvođenja istih nije došlo. Isto tako, uvođenjem informacijskog sustava pojednostavio bi se postupak unošenja i protok informacija te povećala učinkovitost procjene i postojećeg kadrovskog potencijala. Iako centralizirana procjena zatvorenika ima svoje prednosti, postojeća hrvatska praksa ne prati suvremene trendove i dovoljno ne prepoznaje važnost multidisciplinarnog tima i kompetentnost obrazovanih stručnjaka koji bi uvelike mogli doprinjeti ustaljenoj dijagnostici zatvorenika.

Zaključno, pregledom literature o sadašnjim procedurama i postupcima dijagnostike u Republici Hrvatskoj, postojeća praksa zadovoljava i obavlja svoj posao, ali isto tako otvara prostor za daljnje unapređenje i razvijanje s ciljem što bolje individualizacije i ispunjavanja svrhe kazne zatvora te pripreme zatvorenika na život na slobodi u skladu s zakonom.

10. LITERATURA

1. Andrews, D. A., Bonta, J. I Wormith, J. S. (2006). The recent past and near future of risk and/or need assessment. *Crime and Delinquency*, 52 (1), 7-27. Preuzeto s https://www.researchgate.net/publication/249718755_The_Recent_Past_and_Near_Future_of_Risk_andor_Need_Assessment (17.4.2021.).
2. Anić, V., Brozović Rončević, D., Goldstein, I., Goldstein, S., Jojić, Lj., Matasović, R. i Pranjković, I. (2004). *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi liber.
3. Babić, V. i Josipović, M. (2012). Hrvatski zatvorski sustav. U G. Tomašević i M. Pleić (ur.), *Zbirka radova suradnika na projektu "Europske značajke i dvojbe hrvatskog sustava izvršenja kazne oduzimanja slobode"*: (str. 15-34). Split, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu.
4. Bonta, J. (2002). Guidelines for selection and use. *Criminal Justice and Behavior*, 29 (4), 355-379. Preuzeto s <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0093854802029004002> (15.4.2021.).
5. Bouillet, D. (2005). Sveučilišno obrazovanje socijalnih pedagoga u zemljama Europske unije. *Kriminologija & socijalna integracija*, 13 (1), 75-88. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/99033> (7.6.2021.).
6. Bourgon, G., Mugford, R. i Hanson, K. (2017). Offender Risk Assessment Practices Vary across Canada. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 60 (2), 1-39. Preuzeto s https://www.researchgate.net/publication/321326495_Offender_Risk_Assessment_Practices_Vary_across_Canada (14.4.2021.).
7. Brennan, T. (2007). *Institutional Assessment and Classification of Women Offenders: From Robust Beauty to Person-Centered Assessment*. Massachusetts: Jones and Bartlett. Preuzeto s <https://www.semanticscholar.org/paper/Institutional-Assessment-and-Classification-of-From-Brennan/2dd371e2f3231630e0f90c0bb0a07fd0b1bb412f> (11.4.2021.).
8. Brown, S. L. i Motiuk, L. L. (2005). *The Dynamic Factors Identification and Analysis (DFIA) Component of the Offender Intake Assessment (OIA) Process: A Meta-Analytic*,

- Psychometric and Consultative Review*. Ottawa: Correctional Service of Canada. Preuzeto s https://www.researchgate.net/publication/242464774_The_Dynamic_Factors_Identification_and_Analysis_DFIA_Component_of_the_Offender_Intake_Assessment_OIA_Process_A_Meta-Analytic_Psychometric_and_Consultative_Review/stats (16.4.2021.).
9. Buđanovac, A. i Mikšaj-Todorović, Lj. (2000). Faktorska struktura upitnika LSI-R. *Kriminologija & socijalna integracija*, 8 (1-2), 1-10. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/94278> (7.5.2021.).
10. Correctional Service Canada (2018). Security Classification and Penitentiary Placement. Preuzeto s <https://www.csc-scc.gc.ca/acts-and-regulations/705-7-cd-eng.shtml> (16.4.2021.).
11. Correctional Service Canada. (2017a). Correctional Interventions. Preuzeto s <https://www.csc-scc.gc.ca/lois-et-reglements/700-cd-eng.shtml> (16.4.2021.).
12. Correctional Service Canada. (2017b). Supplementary Assessments. Preuzeto s <https://www.csc-scc.gc.ca/lois-et-reglements/705-5-cd-eng.shtml> (16.4.2021.).
13. Correctional Service Canada. (2019). Correctional Planning and Criminal Profile. Preuzeto s <https://www.csc-scc.gc.ca/acts-and-regulations/705-6-cd-en.shtml> (17.4.2021.).
14. Damjanović, I. (2000). Mogućnost predikcije recidivizma osuđenih osoba pomoću jednog sustava klasifikacije (Magistarski rad). Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb.
15. Dodig, D. i Ricijaš, N. (2011). Profesionalne kompetencije socijalnih pedagoga. U Z. Poldrugáč, D. Bouillet i N. Ricijaš (ur.), *Socijalna pedagogija – znanost, profesija i praksa u Hrvatskoj*: (str. 151-208). Zagreb, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Preuzeto s https://www.researchgate.net/publication/286904820_SOCIJALNA_PEDAGOGIJA_-_znanost_profesija_i_praksa_u_Hrvatskoj (6.6.2021.).
16. Dugdale, W. J. (2020). Interprofessional collaborative practice in the Norwegian prison system: A case study exploration of front-line professionals at two transitional residences reintegrating inmates back into society (Doktorski rad). Bournemouth University, Dorset. http://eprints.bournemouth.ac.uk/34432/8/DUGDALE%2C%20William%20John_Ph.D._2020.pdf (20.4.2021.).

17. Filipović, I. (2001). Smijemo li se odreći socijalne anamneze?. *Ljetopis socijalnog rada*, 8 (2), 215-220. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/3716> (27.4.2021.).
18. Franić, M. (2003). Provjera diferencijalno-dijagnostičke valjanosti revidirane beta serije na različitim dijagnostičkim skupinama (Diplomski rad). Filozofski fakultet, Zagreb.
19. Godišnje izvješće Centra za dijagnostiku za 2020. godinu. (2021). Zagreb: Ministarstvo pravosuđa i uprave.
20. Government of Canada. (2002). Youth Criminal Justice Act. Preuzeto s <https://www.laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/y-1.5/index.html> (16.4.2021.).
21. Hansen, G. V. i Samuelson, F. (2016). Assessment of offenders: new trends in Norway. *EuroVista*, 4 (2). Preuzeto s <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2019/01/VOL-4.2-assessment-of-offenders-norway.pdf> (20.4.2021.).
22. HM Prison Service. (2005). Offender Assessment and Sentence Management - OASys. Preuzeto s https://www.justice.gov.uk/downloads/offenders/psipso/ps0/PSO_2205_offender_assessment_and_sentence_management.doc (17.4.2021.).
23. Hrvatska psihološka komora. (2007). *Katalog psihodijagnostičkih sredstava*. Preuzeto s http://www.psiholoska-komora.hr/static/documents/katalog_psihodijagnostickih_sredstava.pdf (3.4.2021.).
24. Hrvatska udruga socijalnih pedagoga. (2020). Reagiranje HUSP-a na Pravilnik o unutarnjem redu Ministarstva pravosuđa i uprave. Preuzeto s <http://www.husp.hr/hr/novosti/reagiranje-husp-a-na-pravilnik-o-unutarnjem-redu-ministarstva-pravosuda-i-uprave> (23.5.2021.).
25. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2011. godinu (2012). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. Preuzeto s https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-01-18/080523/IZVJESCE_STANJU_KAZNIONICA_2011.pdf (13.1.2021.).
26. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2012. godinu (2013). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. Preuzeto s https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-01-18/080524/IZVJESCE_STANJU_KAZNIONICA_2012.pdf (13.1.2021.).

27. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2013. godinu (2014).
Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. Preuzeto s https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-01-18/080724/IZVJESCE_STANJE_KAZNIONICA_ZATVORA_2013.pdf (13.1.2021.).
28. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2014. godinu (2015).
Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. Preuzeto s https://sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-01-18/080848/IZVJESCE_STANJE_KAZNIONICE_ZATVORI_2014.pdf (13.1.2021.).
29. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2015. godinu (2016).
Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. Preuzeto s <https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-01-18/081105/IZVJESCE-KAZNIONICE-2015.pdf> (13.1.2021.).
30. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2016. godinu (2017).
Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. Preuzeto s https://sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-01-18/081332/IZVJ_kaznionice_2016.pdf (15.1.2021.).
31. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2017. godinu (2017).
Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. Preuzeto s https://sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-01-18/081548/IZVJ_KAZNIONICE_2017.pdf (15.1.2021.).
32. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2018. godinu (2019).
Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. Preuzeto s https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2020-01-03/162702/IZVJESCE_KAZNIONICE_2018.pdf (15.1.2021.).
33. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2019. godinu (2020).
Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. Preuzeto s <https://sabor.hr/hr/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda-za-2019-podnositeljica-vlada> (7.4.2021.).
34. Jiricka, V., Podana, Z., Petras, M. i Hurka, J. (2014). Prediction of Offending: SARPO—The Czech Tool for Assessment of Offenders' Criminogenic Risk and Needs. *Journal of Criminology* 2014 (2), 1-8. Preuzeto s https://www.researchgate.net/publication/269862444_Prediction_of_Offending_SARPO-

- [The Czech Tool for Assessment of Offenders' Criminogenic Risk and Needs](#)
(21.4.2021.).
35. Jůzl, M. (2015). System Solutions for Social Readaptation of Prisoners in the Czech Republic. *Resocjalizacja Polska*, 2, 335-350. Preuzeto s <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=521819> (21.4.2021.).
36. Kazneni zakon. *Narodne novine*, 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19. Preuzeto s <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon> (10.4.2021.).
37. Knežević, M. (2008). *Penologija u socijalnom radu (i socijalni rad u penologiji)*. Zagreb: Biblioteka socijalnog rada.
38. Latessa, E. J., Lemke, R., Makarios, M., Smith, R. i Lowenkamp, C. T. (2010). The Creation and Validation of the Ohio Risk Assessment System (ORAS). *Federal Probation*, 74 (1), 16–22. Preuzeto s <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/creation-and-validation-ohio-risk-assessment-system-oras> (20.4.2021.).
39. Latessa, E. J., Lovins, B. I Ostrowski, K. (2009). *The Ohio Youth Assessment System – Final Report*. Cincinnati: University of Cincinnati. Preuzeto s https://www.uc.edu/content/dam/uc/ccjr/docs/reports/project_reports/OYAS_final_report.pdf (6.5.2021.).
40. Long, J. S. (2020). Appropriate Classification of Prisoners: Balancing Prison Safety with the Least Restrictive Placements of Ohio Inmates (Doktorski rad). College of Education, Criminal Justice, and Human Services, Cincinnati. https://www.researchgate.net/publication/342568893_Appropriate_Classification_of_Prisoners_Balancing_Prison_Safety_with_the_Least_Restrictive_Placements_of_Ohio_Inmates (24.4.2021.).
41. Maloić, S. i Brkić, G. (2019). Razvoj suradnje probacijskog i zatvorskog sustava – idemo li u dobrom smjeru?. *Kriminologija i socijalna integracija*, 27 (1), 100-119. preuzeto s file:///C:/Users/Lora/Downloads/KSI_27_1_2019_5.pdf (22.5.2021.).
42. Mikšaj-Todorović, Lj. i Buđanovac, A. (2001). Prijedlog modela institucionalnog tretmana utemeljen na instrumentu LSI-R. U M. Mejovšek (ur.), *Prema modelu intervencija u kaznenim zavodima*: (str. 51-58). Zagreb, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

43. Mikšaj-Todorović, Lj. I Vučić Blažić, M. (2020). Kriteriji za izricanje odgojnih mjera. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 41 (2), 445-467.
44. Ministarstvo pravosuđa i uprave. (2018). Završen projekt „Razvoj jedinstvenog IT sustava za zatvorsku administraciju (ZPIS)“. Preuzeto s <https://mpu.gov.hr/vijesti/završen-projekt-razvoj-jedinstvenog-it-sustava-za-zatvorsku-administraciju-zpis/19891> (22.5.2021.).
45. Ministry of Justice. (2018). Penal Institutions in Japan. Preuzeto s <https://jp.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/205/MOJ-Penal-Institutions-in-Japan-ENG-2018.pdf> (19.4.2021.).
46. Mustak, M. (2016). Plutchikov indeks profila emocija (Pie) kod zatvorenika (Diplomski rad). Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb.
47. National Institute of Corrections. (2004). Prisoner Intake Systems: Assessing Needs and Classifying Prisoners. Preuzeto s <https://info.nicic.gov/nicrp/system/files/019033.pdf> (24.5.2021.).
48. National Institute of Corrections. (2021). Selecting Screens and Assessment Tools. Preuzeto s <https://info.nicic.gov/tjc/module-6-section-3-selecting-screens-and-assessment-tools> (8.5.2021.).
49. Nicol, J. (2020). Sentencing in Canada. Ottawa: Library of Parliament. Preuzeto s https://bdp.parl.ca/sites/PublicWebsite/default/en_CA/ResearchPublications/202006E? (15.4.2021.).
50. Pleić, M. (2012). Izvansudski nadzor nad hrvatskim sustavom izvršenja kazne zatvora. U G. Tomašević i M. Pleić (ur.), *Zbirka radova suradnika na projektu "Europske značajke i dvojbe hrvatskog sustava izvršenja kazne oduzimanja slobode"*: (str. 15-34). Split, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu.
51. Pravilnik o matici, osobniku i drugim evidencijama koje se vode u kaznionicama i zatvorima. *Narodne novine*, 96/2006. Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_08_96_2226.html (2.4.2021.).
52. Pravilnik o tretmanu, programu postupanja, razvrstavanju i naknadnom razvrstavanju osuđenih lica. *Službeni glasnik Republike Srbije*, 66/2015. Preuzeto s https://npm.rs/attachments/013_PRAVILNIK%20o%20tretmanu.pdf (21.4.2021.).
53. Pravilnik o unutarnjem redu Ministarstva pravosuđa i uprave. (2020). Zagreb: Ministarstvo pravosuđa i uprave.

54. Prison Reform Trust. (2018). Offender Management and Sentence Planning. Preuzeto s <http://www.prisonreformtrust.org.uk/ForPrisonersFamilies/PrisonerInformationPages/OffenderManagementandsentenceplanning> (17.4.2021.).
55. Prison Service of the Czech Republic. (2006). Czech Prisons. Preuzeto s https://web.archive.org/web/20060822061943if/http://ad.vscr.cz:80/news_files/Czech_Prisons_2006.pdf (21.4.2021.).
56. Radulović, D. (2020). Dugotrajni ili doživotni zatvor. *RKKP*, 1-2 (20), 69-87. Preuzeto s <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/jccl58&div=8&id=&page=> (23.4.2021.).
57. Rajić, S. (2017). Prevencija nasilja u zatvorskom sustavu (Doktorski rad). Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb.
58. Ricijaš, N. (2006). Instrumenti procjene djece i adolescenata – mogućnosti primjene kod probacije za maloljetnike. *Ljetopis socijalnog rada*, 13 (2), 271-295. Preuzeto s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=11602 (7.5.2021.).
59. Ricijaš, N., Huić, A. i Branica, V. (2006): Zadovoljstvo studijem i samoprocjena kompetentnosti studenata nekih pomagačkih profesija. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 42 (2), 51-68. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/16740> (6.6.2021.).
60. Silva, J. R. (2017). Corrections in Japan. Preuzeto s https://www.researchgate.net/publication/319967444_Corrections_in_Japan (19.4.2021.).
61. Statistic Norway. (2021). New imprisonments, by type of imprisonment, age, sex, contents and year. Preuzeto s <https://www.ssb.no/en/statbank/table/10535/tableViewLayout1/> (27.5.2021.).
62. Šarić, J. (2006). Individualizacija kažnjavanja u fazi izvršavanja kazne zatvora. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13 (2), 867-878. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/87653> (5.4.2021.).
63. Štimac, M. (1995). Sustav izvršenja kazni u Republici Hrvatskoj. *Kriminologija & socijalna integracija*, 3 (1), 87-92. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/93875> (3.4.2021.).
64. Tasmania Prison Service. (2017.) Classification and Placement. Preuzeto s https://www.justice.tas.gov.au/prisonservice/Policies_and_Procedures (23.4.2021.).
65. Tasmania Sentencing Advisory Council. (2020). A Guide to Sentencing in Tasmania. Preuzeto s

- https://www.sentencingcouncil.tas.gov.au/_data/assets/pdf_file/0004/576139/A-Guide-to-Sentencing-in-Tasmania-July-2020.pdf (23.4.2021.).
66. The Czech Criminal Code, Act No. 40/2009 Coll. Preuzeto s [file:///C:/Users/Lora/Desktop/Czech%20Republic CC 2009 am2011 en.pdf](file:///C:/Users/Lora/Desktop/Czech%20Republic%20CC%202009%20am2011%20en.pdf) (28.4.2021.).
67. UK legislation. (2002). Sentencing Act. Preuzeto s <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/17/contents/enacted> (27.4.2021.).
68. United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. (2019a). Criminal Justice in Japan. Preuzeto s https://www.unafei.or.jp/english/publications/CJSJ_2019.html (19.4.2021.).
69. United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. (2019b). Correctional Service. https://www.unafei.or.jp/publications/pdf/CJSJ_2019/08chapter6.pdf (19.4.2021.).
70. United Nations Office on Drugs and Crime. (2020). Handbook on the Classification of Prisoners. Preuzeto s <https://www.europis.org/news/unodc-handbook-on-the-classification-of-prisoners-2020/> (12.4.2021.).
71. United Nations Research Institute for Social Development. (2018). Experiences with Welfare, Rehabilitation and Reintegration of Prisoners. Preuzeto s [https://www.unrisd.org/unrisd/website/document.nsf/\(httpPublications\)/45121C97B9B92C7BC125827B00469BDA?OpenDocument](https://www.unrisd.org/unrisd/website/document.nsf/(httpPublications)/45121C97B9B92C7BC125827B00469BDA?OpenDocument) (19.4.2021.).
72. University of Cincinnati: Corrections Institute. (2020a). ORAS: Ohio Risk Assessment System. Preuzeto s <https://cech.uc.edu/about/centers/ucci/products/assessments.html> (24.4.2021.).
73. University of Cincinnati: Corrections Institute. (2020b). OYAS: Ohio Youth Assessment System. Preuzeto s <https://cech.uc.edu/about/centers/ucci/products/assessments.html> (6.5.2021.).
74. University of Cincinnati: Corrections Institute. (2020c). CP: Case Planning. Preuzeto s <https://cech.uc.edu/about/centers/ucci/products/assessments.html> (6.5.2021.).
75. Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva pravosuđa i uprave. *Narodne novine*, 97/2020. Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_08_97_1817.html (1.4.2021.).

76. Váně, J. I Dirga, L. The prison chaplain as a part of penitentiary care? Transformation of the Czech prison system after the fall of communism. *Archiwum Kryminologii*, 42 (1), 253-269. Preuzeto s <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=928168> (21.4.2021.).
77. Vukušić, I. (2012). Povijest i sadržaj kazne zatvora. U G. Tomašević i M. Pleić (ur.), *Zbirka radova suradnika na projektu "Europske značajke i dvojbe hrvatskog sustava izvršenja kazne oduzimanja slobode"*: (str. 15-34). Split, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu.
78. Zakon o izvršavanju kazne zatvora. *Narodne novine*, 14/21. Preuzeto s <https://www.zakon.hr/z/179/Zakon-o-izvr%C5%A1avanju-kazne-zatvora> (5.4.2021.).
79. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija. *Službeni glasnik Republike Srbije*, 35/2019. Preuzeto s https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_izvršenju_krivicnih_sankcija.html (23.4.2021.).
80. Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica. *Službeni glasnik Republike Srbije*, 85/2005. Preuzeto s <http://demo.paragraf.rs/WebParagrafDemo/?actid=22215> (23.4.2021.).
81. Zakon o socijalnopedagoškog djelatnosti. *Narodne novine*, 98/19. Preuzeto s <https://www.zakon.hr/z/2169/Zakon-o-socijalnopedago%C5%A1koj-djelatnosti> (23.5.2021.).
82. Zakon o sudovima za mladež. *Narodne novine*, 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19. Preuzeto s <https://www.zakon.hr/z/180/Zakon-o-sudovima-za-mlade%C5%BE> (15.4.2021.).